

escultura

Patrimoni de Torrefeta i Florejacs

Plànol de localització

Escultura

Bellveí

1. Creu del cementiri Vell
2. Pica beneitera
3. Pica baptismal
4. Talla de la Mare de Déu dels Dolors
5. Creu de terme

Les Cases de la Serra

6. Sarcòfag de Mas Pujol
7. Esteles discoïdals de Sant Pere de Mas Pujol
8. Pica baptismal de Sant Pere de Mas Pujol
9. Altaret per beneir el terme de Sant
10. Pere de Mas Pujol
11. Fita de termes

Castellmeià

12. Esteles funeràries

El Far

13. Mare de Déu dels Dolors
14. Reliquiari de Sant Domènec

Florejacs

15. Mare de Déu el Roser
16. Pica baptismal
17. Pica beneitera
18. Talla de Sant Pere
19. La Creu de Florejacs i la "Creueta"

Gra

20. Creus del Calvari
21. Estela discoïdal
22. Mare de Déu del Roser
23. Sant Salvador
24. Creu processional
25. Fites de termes

Granollers de Segarra

26. Nen Jesús de ca l'Alsedà
27. Menjadora de ca l'Alsedà
28. Fita de propietats

El Llor

29. Sepulcre d'Hug de Copons
30. Esteles discoïdals
31. Creu del fossar
32. Estela funerària del Camí de la Vall
33. Pilaret de Sant Antoni
34. Pica baptismal
35. Pica beneitera

La Morana

36. Creu-pedró de Sant Antoni
37. Monòlit funerari de Gabriel Beneit
38. Creus del Calvari

Palou

39. Pica baptismal
40. Creu
41. Esteles discoïdals
42. Creu-pedró de Santa Maria del Bosc

Riber

43. Creu del cementiri
44. Pilaret de Sant Antoni

45. Creu pedró

Sant Martí

46. Esteles funeràries
47. Pica beneitera
48. Creu del fossar

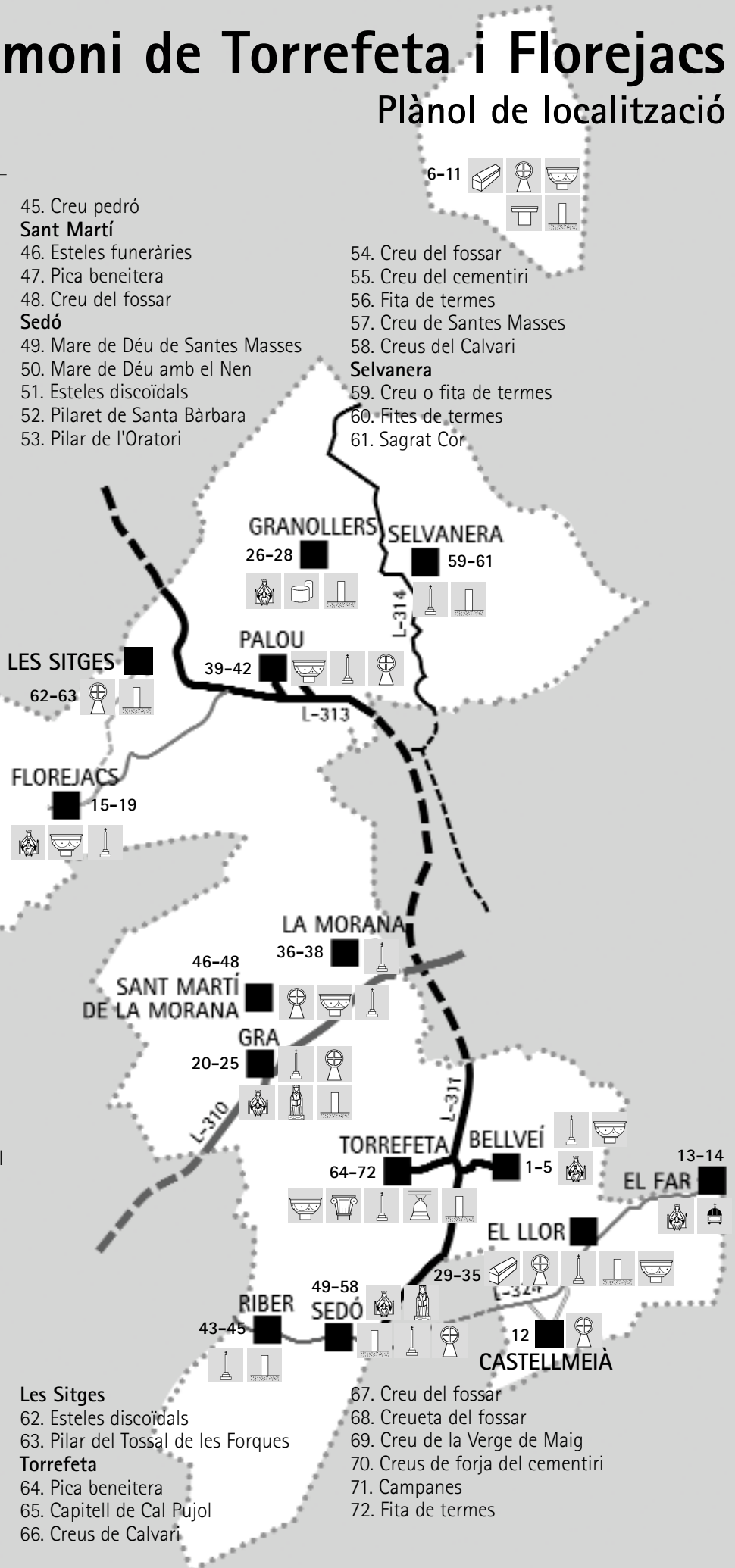
Sedó

49. Mare de Déu de Santes Masses
50. Mare de Déu amb el Nen
51. Esteles discoïdals
52. Pilaret de Santa Bàrbara
53. Pilar de l'Oratori

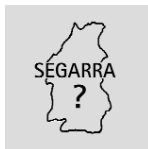
54. Creu del fossar
55. Creu del cementiri
56. Fita de termes
57. Creu de Santes Masses
58. Creus del Calvari

Selvanera

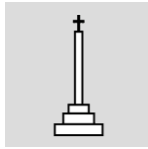
59. Creu o fita de termes
60. Fites de termes
61. Sagrat Cor

CREU DEL CEMENTIRI VELL

Nucli: Bellvei
Distància des de Cervera: 9,2 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins el nucli urbà

Tipologia: Creu de fossar
Època: ss XVIII/XIX
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Culte
Actual: Civil/Element urbanístic

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Estat actual de la creu de l'antic cementiri

da pel terra.

El sòcol és quadrat, de 67 x 67 centímetres, en forma de dau i en part enterrat, amb les arestes verticals bisellades. El fust, de 2'58 metres d'alçada, també és quadrat en els trams d'arrencada i final (24 x 24 centímetres); es converteix en un prisma de vuit costats en la zona intermitja, ja que les arestes es van rebaixar. La creu de forja fa 60 centímetres i és moderna, amb quatre claus a les quatre interseccions.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Al llarg dels segles la creu ha esdevingut el símbol per excel·lència del cristianisme. Per aquesta raó els cristians la van fer servir per presidir tots els actes de la seva vida, tant dels pròpiament religiosos i centrats en el culte, com el que tenen un caràcter més civil.

Segons Josep Gudiol, els documents catalans ens parlen de creus posades com a fites en els límits d'una parròquia, d'una propietat qualsevol o en els límits d'un espai destinat a enterrament. Coincidint cronològicament amb l'època del gòtic, al segle XIV, la pràctica de bastir monuments o estructures cruciformes es

va anar generalitzant. Els segles XVI i XVII coneixeran un moment constructiu força prolífic, que disminuirà notablement als segles XVIII i XIX.

Al segle XVI es va començar a donar la deguda importància als cementiris que hi havia al redós de les esglésies. Els bisbes van manar que fossin tancats amb la construcció de parets de pedra a tot el voltant, a fi que no entressin "*cavalleries ni animals inmundos*" al lloc sant on reposaven els fidels. La construcció d'aquestes parets van fer desaparèixer les antigues creus/fites que eren posades per delimitar l'espai destinat a enterrament. Aquestes, quan eren de ferro o de pedra més o menys treballades, van ser posades damunt la tanca del cementiri, com la de Sant Martí de la Morana. Conservant-se o no les creus/fites, va introduir-se la pràctica de posar al mig del sant clos una creu més o menys solemne o de caràcter monumental, com és el cas de la de Torrefeta.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

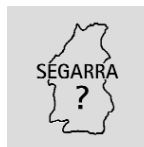
L'antic cementiri de Bellvei va ser desafectat l'any 1947 en construir-se l'actual. Darrerament ha passat a convertir-se en un espai lúdic. Dues creus d'aquest cementiri vell, col·locades damunt les cantonades de seva l'antiga tanca, les tenen a cal Galiana.

En el cementiri actual també va aixecar-se una creu de pedra, amb graó, sòcol, fust i creu.

BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9'31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

PICA BENEÏTERA

Nucli: Bellvei
Distància des de Cervera: 9,2 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins l'església parroquial

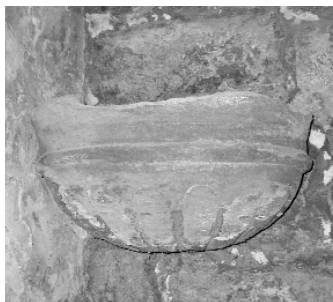
Tipologia: Pica
Època: s XVIII
Estil: Barroc
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós
Actual: Religiós

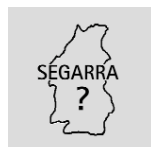
DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Pica beneitera de pedra del país, de secció oval i sense peanya, que fa 70x52 centímetres per 33 d'alçada. Està encastada al mur d'ingrés a l'església. La part inferior d'aquesta pica presenta decoració a base de gallons incisos i es troba limitada per un cordó de llis que la separa de la part superior, la qual no presenta decoració. Corona una vora plana de llavi lleugerament caigut força malmesa.

Pica beneitera, en força mal estat

PICA BAPTISMAL

Nucli: Bellvei
Distància des de Cervera: 9,2 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Pica
Època: Indeterminada
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religios
Actual: Religios

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Es tracta d'una pica baptismal feta amb pedra del país, de secció circular amb un diàmetre de 75'5 centímetres i 60 d'alçada, mentre que la peanya en què recolza fa 45 centímetres d'alt. Actualment es troba en un dels murs laterals de l'església.

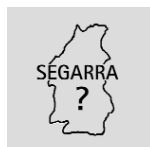
Aspecte de la pica baptismal de Bellvei

És un bloc monolític en forma de mitja esfera, amb tallat al biaix i truncada a la part inferior per formar l'encaix que la uneix al dau de pedra que li fa de base. Com a decoració presenta un petit cordonet que la volta. Encara es pot veure l'encaix de la tapa.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

No hi ha cap document que ens permeti datar aquesta pica baptismal, però per les seves característiques bé podria ser d'origen romànic, potser pertanyent a la primitiva església de Bellvei.

TALLA DE LA MARE DE DÉU DELS DOLORS

Nucli: Bellvei
Distància des de Cervera: 9,2 km
Accés: Camí asfaltat

Tipologia: Talla
Època: primera meitat s XIX
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Culte
Actual: Ornamental

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Talla de la Mare de Déu dels Dolors que fa 52'5 centímetres d'alçada, en posició sedent, amb un forat incís per poder-hi encaixar un suport.

És una talla de fusta coberta amb una capa de guix sobre la qual es disposa la policromia, que en aquest cas només afecta els cabells i l'encarnació de les parts visibles com la cara, les mans i els peus. Es tracta d'una clara mostra de talles que responen a la tipologia d'imatges dites de "vestir", ja que s'abillaven amb vestits, la qual va adquirir gran importància durant la segona meitat del segle XVIII i fins ben entrat el segle XIX.

Aquesta Verge de Bellvei va vestida seguint la moda de primers del segle XIX: vestit llarg de color negre amb motius florals brodats a base de fil d'or i petites peces de metall daurat, amb puntes als extrems. La part superior del vestit es complementa

amb una xambreta i un pitet de puntes; també porta viso i enagos blancs vorejats amb puntes, alhora que va tocada amb un mantell, igual que el vestit, que li cobreix el cap; un cordó amb un penjoll a cada punta li replega el vestit. Podria tractar-se, doncs, de la representació d'una dama vestida elegantment, si li traiem el gest tràgic del semblant, amb la boca entreoberta que deixa mig veure les dents; porta la mà dreta al ventre en un sentit de dolorosa resignació. Els peus descalços contrasten amb l'elegant indumentària. El caire burgès d'aquesta imatge pot venir motivat per la manca del cor amb les set espases clavades o bé del mateix cor voltat d'una corona d'espines que, de vegades, està fet de metall i s'encasta al pit de la Verge, com és el cas de la Verge dels Dolors de l'església parroquial de Sanauja.

Els ulls són de vidre esmaltat i es troben encastats com si sortissin de l'interior de la imatge. Les mans, que sorgeixen d'entre les ampulloses vestidures, són lleugerament desproporcionades.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

La Mare de Déu dels Dolors és una advocació mariana que commemora els sofriments de Maria davant la passió i mort del seu Fill Jesucrist. Coneguda també com la "Dolorosa", és sovint representada amb el cor traspasat per set espases, en temes com la Pietat o el Davallament. La festa litúrgica, instituïda al segle XV a Alemanya, i escampada sobretot pels servites a partir del segle XVII, fou estesa per Pius VII a tota l'Església catòlica i fixada el 15 de setembre per Pius X. La reforma del calendari litúrgic del 1970 suprimí aquesta data, passant-se a celebrar el divendres anterior a la Setmana Santa.

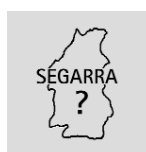
La seqüència llatina de la missa de la festivitat (*Stabat Mater Dolorosa*) ha donat lloc a diferents versions catalanes, com la de Joan Baptista Escorihuela. El tema fou molt difós popularment a través d'estampes, ceràmiques i obres de pietat: Corona dolorosa de Nostra Senyora dels Dolors (Mallorca 1711), Modo de resar la Corona de Nostra Senyora dels Dolors (Girona 1727). Les confraries sota l'advocació de la Mare de Déu dels Dolors es difongueren als Països Catalans gràcies a

l'ordre dels servites a partir del segle XVII. A nivell artístic, cal esmentar la capella dels Dolors de Mataró, decorada per Antoni Viladomat, cap al 1722-1737. D'altra banda, a les comarques de ponent, la festivitat i la processó dels Dolors a Bellpuig d'Urgell segueix encara avui en dia essent un esdeveniment de primer ordre en la vida religiosa i social de la població i la seva comarca.

BIBLIOGRAFIA

– *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol 9. Barcelona 1987, p. 233.

CREU DE TERME

Nucli: Bellvei
Distància des de Cervera: 16 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: A la Plaça del Mil·lenari de Guissona

Tipologia: Creu monumental
Època: Indeterminada
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Culte
Actual: Civil/Element urbanístic

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

D'aquesta creu de Guissona, el sòcol pertany a l'antiga creu del terme de Bellvei

D'aquesta creu avui només se'n conserva el sòcol, que és de secció octogonal amb unes mides de 120 centímetres d'ample i 40 d'alçada. Es troba en mal estat i ara serveix de sòcol per a una creu moderna que hi ha a la plaça del Mil·lenari de Guissona.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

L'historiador de Guissona Eduard Camps esmenta aquesta creu com el punt de confluència dels camins de Bellvei i de Torre-àuba, els quals formaven un triangle que hom anomenava, segons aquest autor, "*...apenditio de Gissona*". No sabem amb seguretat si es tracta de la creu estudiada en aquesta fitxa, però quan Joan Santaclàudia, coautor

del llibre *Guissona*, parla del fons del Museu Eduard Camps, comenta l'existència d'una creu de terme d'època moderna de Bellvei.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

En la cruïlla del camí de la Vila amb el camí que va cap a Sant Guim, es localitza una pedra vuitavada que podria correspondre a un fragment del fust de la creu.

Albert Bastardes, en el seu llibre *Les creus al vent*, documenta aquesta creu i la inventaria de la forma següent: B.471/19-1966.

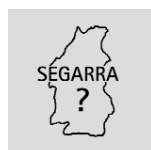
BIBLIOGRAFIA

– BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.

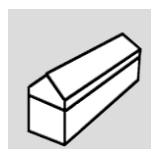
– CAMPS, Eduard - SANTAELIÀRIA, Joan, *Guissona*. Barcelona 1982, p. 76.

– GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

SARCÒFAG DE MAS PUJOL

Nucli: Les Cases de la Serra
Distància des de Cervera: 30 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: En el cementiri adossat a l'església de Sant Pere de Mas Pujol

Tipologia: Sarcòfag
Època: ss XII/XIII
Estil: Romànic
Estat de conservació: Dolent
Interès: Molt alt

UTILITZACIÓ:

Original: Civil/Camí
Actual: Abandonat

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Adossat al mur nord de l'església de Sant Pere de Mas Pujol, prop de l'absis, trobem un ossari rectangular construït amb pedra del país i amb tapa prismàtica, que recolza sobre dos peus monolítics. No està massa ben conservat (s'ha de tenir en comte que porta quasi mil anys exposat a tota mena d'inclemències climàtiques, i potser també

Aquest sarcòfag medieval està adossat al mur de l'església, dins l'antic fossar de Mas Pujol

Als laterals del sarcòfag s'hi veuen encara tres flors de sis pètals, símbol d'eternitat

humanes), fet que ha comportat que els relleus s'hagin erosionat molt. Tant la caixa com la tapa prismàtica estan decorades amb relleus de cercles amb flors de dotze pètals inscrites en una doble motllura. A la caixa estan disposats en dos cercles als costats curts, mentre que al costat llarg es disposen en quatre cercles.

La caixa fa 125 cm de llarg per 62 d'amplada i 15 de gruix de pedra. La tapa, en forma de prisma triangular, fa 40 cm d'alçada per 10 de bisell i 45 d'aresta. Es repeteix el mateix motiu decoratiu, amb tres cercles a la cara frontal i un a cada cara lateral.

El nombre total de cercles que decoren el sarcòfag és de dotze, igual que els pètals de cada flor. El número dotze també és utilitzat en la decoració de les esteles funeràries com a símbol de salvació, per tant no seria estrany que aquest fos també el significat simbòlic ja que també ens trobem en un context funerari. Tampoc es pot descartar una al·lusió al zodíac, on els astres estarien supeditats a la voluntat de Déu, prenent-lo com a determinant per als homes, tal com es veu a les dotze dovelles de l'arquivolta exterior de la portada de Santa Maria de Covet. Aquest motiu també es pot interpretar com un sol, fet que ens remuntaria a les esteles preromanes i l'hauríem d'entendre com un motiu cosmològic, amb relació a alguna teologia solar, que hauria estat cristianitzada, com passa als relleus de l'església visigòtica de Santa Maria de Quintanilla de las Viñas.

La datació d'aquest ossari cal situar-la a la segona meitat del segle XII o bé primers del segle XIII.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Segons Vidal i Vilaseca, "aquest tipus de sepultura esdevé interessant perquè trobar-lo complet és una raresa (...). No podríem assegurar que els dos sepulcres trobats complets, un a Sant Pere de Mas Pujol i l'altre a Pelagalls, siguin romànics, però sí que aquest tipus té molta tradició i ja existia a començ del primer mil·lenni abans de la nostra era. El conjunt consisteix en una fossa recoberta amb una llosa plana rectangular, d'uns 135 centímetres de llargada, limitada a cada extrem per una estela discoïdal". Potser dues de les esteles del cementiri de Sant Pere, les que es troben vora la porta d'ingrés, formaven la capçalera i els peus d'un sepulcre de fossa amb llosa.

BIBLIOGRAFIA

- *Catalunya Romànica: el Segrià, les Garrigues, l'Urgell, la Segarra, el Pla d'Urgell*, vol XXIV. Barcelona 1997, p. 478.
- *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol 20. Barcelona 1988, ps. 423-424.
- VIDAL-VILASECA, *El romànic de la Segarra i el Pla d'Urgell*. Barcelona 1981, ps. 221-224.

ESTELES DISCOÏDALS DE SANT PERE DE MAS PUJOL

Nucli: Les Cases de la Serra
Distància des de Cervera: 30 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: Dins el fossar adjunt a l'església de Sant Pere de Mas Pujol

Tipologia: Estes funeràries
Època: Indeterminada
Estat de conservació: Regular
Interès: Alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Culte
Actual: Abandonat

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

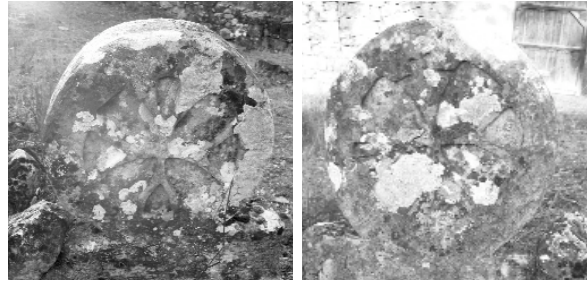

Estela A. Esquerra: anvers. Dreta: revers

Dins el fossar del cementiri adossat a l'església romànica de Sant Pere de Mas Pujol trobem quatre esteles funeràries discoïdals fetes amb pedra del país. Totes estan decorades al seu anvers amb una creu grega eixamplada, amb les vores còncaues, inscrita en un cercle, motiu pel qual la seva datació és difícil.

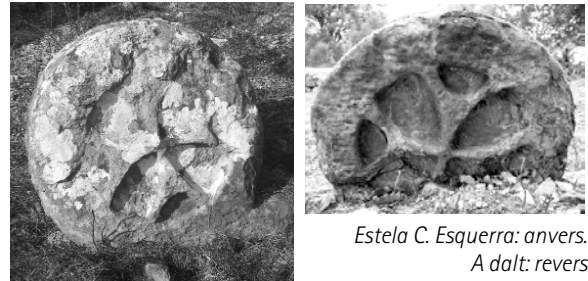
Totes segueixen també un mateix patró iconogràfic i de mesures. Estan formades per un disc amb un peduncle de forma triangular que té el vèrtex en la part inferior, a fi de poder-lo clavar al terra. Segons l'estudi de Miró, el peduncle és més ample que el diàmetre del cercle del disc i això li dóna un aspecte antropomòrfic, recordant d'una manera llunyana els ídols prehistòrics.

L'estela A, al costat de la portalada d'ingrés a l'església, sota mateix de la tàpia que tanca el fossar, fa 50 cm d'alçada visible per 47 de diàmetre del disc, 15 de gruix i 62 d'amplada de la base.

Estela B. Esquerra: anvers. Dreta: revers

L'estela B és al centre mateix del fossar, mesura 60 cm de part visible, 47 de diàmetre del disc, 17 de gruix i 53 d'amplada de la base.

Estela C. Esquerra: anvers. A dalt: revers

L'estela C és al darrera de l'absis de l'església i té una cara força erosionada, de forma que ha perdut part del relleu; té una alçada visible de 43 cm, 47 de diàmetre del disc, un gruix de 16 i una amplada de base de 50.

Estela D. Esquerra: anvers. Dreta: revers

L'estela D també és darrere de l'absis i està molt enterrada. L'alçada de la part visible fa 23 cm, 46 de diàmetre del disc i 17 de gruix.

La creu grega dins un cercle o orla, que és el motiu ornamental d'aquests esteles, per a molts estudiosos significa l'evocació còsmica de la mort redemptora de Crist. És aquest cercle el que dóna nom a les "esteles discoïdals" i per als cristians simbolitza, entre d'altres significats, l'eternitat de Déu o roda mística, així com el cosmos i la perfecció, passant a ser símbol de la Resurrecció.

El seu aspecte antropomòrfic és la representació del difunt.

NOTES HISTÒRIQUES

La reconquesta als sarraïns i el posterior repobla-

ment cristià durant els segles X, XI i XII van encetar una activitat constructora sobre la base del castell o recinte emmurallat i l'església. A redós de l'església romànica s'hi emplaçaven, encarats a migjorn, minúsculs fossars on les tombes es disposaven en sentit est a oest, amb els peus mirant a l'est. Alguns d'aquests fossars d'origen medieval han pogut arribar als nostres dies i encara s'hi poden localitzar una part de les esteles discoïdals que, quan es troben en el seu lloc d'origen, s'emplacen a la capçalera de la tomba.

La funció original de les esteles discoïdals és delimitar un context funerari en un espai. Malgrat el seu origen prehistòric, el seu estudi ens permet conèixer millor el món funerari medieval i modern.

El seu origen cal cercar-lo en els menhirs-estàtues antropomorfes d'era megalítica. Amb la cristianització del món rural encara hi van romandre ritus i creences precristianes que es manifestaven en símbols, els quals seran assimilats i transformats en elements propis de la creença en la salvació a través de la figura de Jesús.

Les esteles discoïdals són pròpies de tota la península Ibèrica, sobretot al País Basc, però també en trobem per tota la resta d'Europa i el Pròxim Orient. L'estela més antiga coneguda a Catalunya pertany a mitjans del segle IX. Sabem per documents del 1080 que dins l'àmbit musulmà també s'utilitzaven esteles amb inscripcions i amb la mateixa funció. Malgrat la dificultat que existeix per poder datar correctament una estela, és de suposar que gran part de les que trobem pels nostres cementiris corresponen a l'Alta Edat Mitjana; eren senzills blocs de pedra col·locats prop de la capçalera de les sepultures a fi d'evitar la seva profanació o destrucció. Durant els segles X i XI predominen les esteles anepigràfiques, és a dir, consistents en una pedra rectangular, allargassada i clavada o enfonsada prop del cap o damunt l'espatlla, però des dels segles XII i XIII s'imposen les esteles discoïdals amb algun signe gravat.

Les esteles de la Segarra són fetes amb pedra del país, arenosa blanca o saulonenca, molt fàcil d'erosionar-se i que, en part, ha provocat el mal estat en què ens han arribat moltes d'elles.

La forma més comuna és la d'un disc amb peduncle inferior. Molts dels símbols que apareixen a les esteles també els trobem gravats en sarcòfags de la baixa romanitat i medievals i en l'art visigòtic, asturià, mossàrab i romànic.

Sembla que és durant el neolític (5000 -2500 aC) que apareixen símbols plens de significat de tipus geomètric, molts dels quals s'aniran repetint al llarg dels segles i en diferents religions.

Els que estan més estudiats i documentats són:

a) El cercle: des del neolític representa el sol i la lluna; a Egipte l'eternitat i l'infinít; a la Xina el món sense principi, pel cristianisme expressa l'eternitat de

Déu, el cel i la perfecció, principi i fi de totes les coses.

b) El sol: al neolític comença el seu culte per la seva importància dins el món agrari; els cristianisme compara Jesús amb el sol i està documentat que els primers cristians pregaven encarats cap a ell. Alguns animals estan associats al sol i han esdevingut significants cristològics: pelicà, àliga, toro, cavall blanc, cérvol, moltó, anyell, gall (aquest darrer també és símbol de la resurrecció i està associat amb creences de màgia i fetilleria). El sol, que mor i reneix cada dia, condueix les ànimes al més enllà, cap a l'altra vida.

c) La creu: també és d'origen prehistòric i símbol de l'església cristiana, ja que Jesús mor a la creu per ressuscitar.

d) El crismó: cercle decorat amb sis radis a igual distància (potser és la base de la flor de sis pètals). Des del segle II que es va reduir a una "P" i una "X" juxtaposades.

e) Flor de sis pètals o sexifòlia: expressa la creença en la immortalitat i l'eternitat. Protegia morts i vius (i ja la trobem gravada en una estela etrusca) i per això la trobem en esteles funeràries però també en llindes de portes i finestres i en algunes arquivoltes d'esglésies romàniques. Iconogràficament pot tenir diferents representacions.

f) Les rosàcies: la iconografia cristiana primitiva uneix la rosàcia solar i celeste amb la creu. El seu món simbòlic va unit al número vuit, sobretot en època medieval. Es localitza en llocs relacionats amb la mort com a símbol de resurrecció i vida eterna. A les esteles discoïdals figuren vuit cercles concatenats a l'entorn de la sexifòlia.

g) L'arbre: símbol de gran riquesa iconogràfica. Objecte de culte des de les primeres cultures. Fou assimilat pel judaisme còsmic i integrat al cristianisme. És símbol de fertilitat i diferents espècies van associades a diferents déus. A l'art iranià es representava un arbre entre dos animals o éssers fabulosos, tema que anà passant per diferents cultures fins arribar al cristianisme. L'arbre com a arbre de la vida que dóna immortalitat (Gènesis). El cristianisme també li dóna el significat de Crist com a arbre de la vida, és a dir, morim per renèixer. El xiprer, arbre de fulla perenne que trobem als cementiris, és símbol de vida eterna. Arbre i creu s'entrecreuen per significar vida eterna en l'art copte-etiòpic.

h) Anyell místic: el cristianisme primitiu representa Jesús com a Bon Pastor. Al llarg del temps se l'ha representat de diferents formes. Animal sacrificat com a menja pasqual, és el símbol de Jesús sacrificat per nosaltres.

i) Els quatre evangelistes: l'esquematzació dels seus símbols acabà en quatre cercles que poden aparèixer sols o bé en els quatre angles de la creu.

j) La mà oberta: un dels primers símbols utilitzat per l'home, de gran força expressiva. A través de les

diferents cultures ha tingut diversos significats. Des del cristianisme primitiu s'ha pregat amb les mans obertes cap al cel (encara avui es fa en moltes comunitats cristianes quan es resa el Parnostre); també significa la benedicció divina.

k) La mà que beneeix o *Dextera Divina*: la mà de Déu amb tres dits alçats que simbolitza la seva majestat.

l) El gall: símbol cristià de la resurrecció.

m) Ocells: expressa l'alliberament de l'ànima que vola després de la mort. A les catacumbes solia ser representat amb una branca d'olivera al bec.

n) Quadrúpedes: lligat a un símbol heràldic.

o) Castells: es representa esquematitzat i, amb tota probabilitat, es refereix a un personatge emparentat amb el món feudal.

p) Torres i variants: relacionat amb famílies de patronímic derivat de torre.

q) Senyes d'oficis i escuts gremials: la representació d'eines d'un ofici ens parla de la feina del mort, mentre que la representació del gremi es fa a través d'un escut de tres angles amb el símbol del gremi.

r) Esteles epigràfiques: a la zona catalano-occitana se n'han localitzat datades al segle IV. L'estudi de l'epigrafia ajuda a datar-les i ens aporten informació sobre el difunt.

s) Esteles antropomorfes: recorden la silueta humana i per les seves característiques s'emparenten amb estàtues-menhirs i idols prehistòrics. La seva forma és un cercle (cap) amb peduncle (coll) sobre forma rectangular que figura el cos. També es consideren antropomorfes les de cercle amb una cara totalment esquemàtica i arcaica en relleu, amb peduncle.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

És un dels pocs fossars medievals que es conserven a la comarca. El recinte tancat del fossar, amb l'església d'absis romànic al seu interior, un sarcòfag també romànic i les esteles discoïdals, formen un magnífic conjunt que convindria preservar. L'indret evoca les formes de vida religiosa d'una petita comunitat rural medieval.

BIBLIOGRAFIA

– *Catalunya Romànica: el Segrià, les Garrigues, l'Urgell, la Segarra, el Pla d'Urgell*, vol XXIV. Barcelona 1997, p. 478.

– GAVÍN, Josep M., *Inventari d'esglésies Segarra i Urgell*. Barcelona 1987, p. 46.

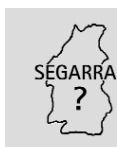
– MIRÓ, J.M., *Esteles funeràries discoïdals de la Segarra*. Tàrrrega 1986, ps. 90-96.

– PÉREZ, J.M.; SUNYER, Miquel; RAMS, Pere, *Evidències arqueològiques del ritual de la mort a la Terra Alta Medieval*. Batea 2001.

– RIU, Manel, *Alguns costums funeraris de l'Edat Mitjana a Catalunya*. Barcelona 1982, ps. 37-38.

– VIDAL-VILASECA, *El romànic de la Segarra i del Pla d'Urgell*. Barcelona 1981, p. 225.

PICA BAPTISMAL DE SANT PERE DE MAS PUJOL

Nucli: Les Cases de la Serra

Distància des e Cervera: 30 km

Accés: Camí sense asfaltar

Indret: Dins l'església de Sant Pere de Mas Pujol

Tipologia: Pica

Època: Moderna

Estat de conservació: Regular

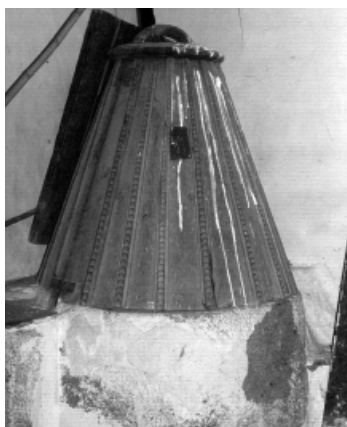
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religios

Actual: Religios/Element ornamental

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Pica de pedra amb una original coberta de fusta

Pica baptismal, de forma cilíndrica, que fa 98 cm de diàmetre per 46 de profunditat, construïda amb pedra de sauló, molt comuna a la zona, picada a la punta.

Es troba encastada al terra i en un dels angles inferior de l'església.

Presenta galze d'encaix per una coberta protectora que actualment és de forma cònica, truncada en la seva part superior, feta en fusta i decorada mitjançant llistons verticals.

ALTARET PER A BENEÏR EL TERME DE MAS PUJOL

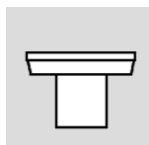

Nucli: Les Cases de la Serra

Distància des de Cervera: 30 km

Accés: Camí sense asfaltar

Indret: Entre Mas Pujol i l'església

Tipologia: Altar
Època: Indeterminada
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Culte
Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Senzill altaret de beneir de Mas Pujol

Altar a l'aire lliure, de petites dimensions, construït mitjançant dues peces massisses de pedra picada de sauló, en forma de cilindres una i l'altra de paral·lelepípede. El cos superior (paral·lelepípede), constitueix l'ara de l'altaret, de base quadrada que fa 58 x 58 cm i 14 de gruix. El cos inferior (cilíndric) constitueix la peanya i fa 156 cm de circumferència per 65 d'alçada (la part visible).

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Segons la tradició oral, l'altaret de Mas Pujol va ser construït amb la finalitat de celebrar la benedicció del terme un dia a l'any. Al seu voltant s'hi aplegaven les famílies dels masos d'aquest sector de la Segarra: Mas Pujol, Casanova de Pujol, Mas de la Vila, Cal Frare i Mas Garriga.

Aquests altarets també s'anomenen comunidors, conjurador o pedró. La pràctica de beneir el terme era força habitual en molts indrets i va unit al fet de construir creus monumentals als límits dels termes. De fet, la taula venia a substituir el podi o sòcol de la creu i damunt seu s'hi emplaçava una creu o imatge per presidir l'acte de la benedicció.

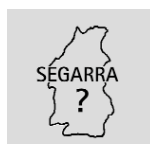
Segons Gudiol, *"...els comunidors fou cosa natural fer-los en lloc elevat, sobre les naus de les esglésies els més antics de què hi ha notícia, a l'extrem del poble o en lloc obert, (...). A vegades el comunicador queda dalt d'un pujol, (...). Era convenient la forma de taula en els conjuradors i pedrons de cementiri, a fi que poguessin aguantar la Vera Creu, relíquia o imatge que servia per al conjur, el salpacer i l'ordinari o ritual que era necessari per les absoltes i benediccions. La creació dels con-*

juradors aquestos fou costum generalitzada des del segle XVI".

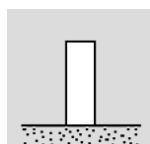
BIBLIOGRAFIA

— GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, p. 14.

FITA DE TERMES

Nucli: Les Cases de la Serra
Distància des de Cervera: 34,4 km
Accés: Pista sense asfaltar
Indret: Des de Sanaüja agafar el camí de Sallent i després la C-149 en direcció a Solsona fins trobar l'encreuament del "Bancal", el qual agafarem i passat el Mas Garriga, a 1'2 km aproximadament, arribarem al Collet del Bancal

Tipologia: Fita
Època: s XVIII (1795)
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Civil/Senyal jurisdiccional
Actual: Civil/Senyal jurisdiccional

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Fita de terme orientada en sentit nord-est i esculpida en pedra picada del país, de sauló, d'una sola peça. Té forma de paral·lelepípede i una part es troba clavada al terra. Mesura 73 cm la part visible d'alçada, 23 d'amplada les cares est i oest, i 22 les cares nord i sud.

És de factura senzilla, obra d'un humil picapedrer, amb tres incisions visibles a les cares est i oest. A la cara oest es llegeix una "S", que indica el terme de Sanaüja, amb la data de "1795", mentre que la cara oest té marcada la lletra "R" indicativa del terme de Ribelles.

Seguint per la carena de l'anomenada Costa de Claver, marcant els límits jurisdiccional d'aquests termes, trobem tres fites més, orientades en el mateix sentit i també amb la "S" i la "R" incises a les cares est i oest respectivament. Presenten una factura encara més senzilla i es troben molt més malmeses. Probablement són de la mateixa època.

Bloc monolític de pedra que marcava la cruïlla de terme de Sanaüja i Ribelles

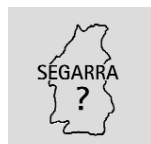
NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Motivat per la localització en què es troba aquesta fita, just al punt mig de confluència de diversos termes, la tradició oral sovint fa esment d'una dita que assenyala com *"...en aquella pedra diu podrien menjar quatre alcaldes, un a cada costat sense que es fessin nosa"*. Això fa referència, òbviament, al fet que en aquest punt hi confluien antigament els termes de Sanaüja, Ribelles, Vilanova de l'Aguda i Pinell de Solsonès. Actualment les terres de Les Cases de la Serra pertanyen al municipi de Torrefeta i Florejacs i Ribelles forma part del municipi de Vilanova de l'Aguda.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Aquest era un indret de pas on confluien tres "carreteres" o camins de bestiar (encara se'n pot observar una part): el que anava de Lleida al Pirineu, el d'Agramunt al Pirineu i el de Cervera al Pirineu. A pocs metres, dins el terme de Pinell del Solsonès, el Mas anomenat "el Bancal" era posada pels que feien transhumància i encara s'hi conserven part dels antics tancats pel bestiar, que també eren aprofitats per a la important fira de bestiar que s'hi celebrava cada 8 de febrer.

ESTELES FUNERÀRIES DE CASTELLMEIÀ

Nucli: Castellmeià
Distància des de Cervera: 10 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: En el fossar que hi ja al costat de l'església de la Mare de Déu de la Llet

Tipologia: Esteles funeràries
Època: Medieval/Moderna
Estat de conservació: Dolent
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Element funerari
Actual: Religiós/Element funerari

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Conjunt de dues esteles anepigràfiques, una discoïdal i l'altre en forma de paral-lelepípede, localitzades a l'antic fossar o sagrera de l'església de la Mare de Déu de la Llet, en el petit nucli de Castellmeià.

Estela molt erosionada del fossar de Castellmeià

De les dues esteles conservades, l'estela A es presenta amb peduncle clavat a terra i sense cap element decoratiu esculpit en el cilindre de la seva part superior. Està molt erosionada. Les seves mides són: 47 cm de diàmetre per 11 de gruix i 25 de coll.

L'estela B té forma paral-lelepípede i també està molt erosionada. En una de les seves cares es veu una incisió en forma de canaló. Les seves mides són: 80 cm d'alçada per 45 d'amplada i 30 de gruix.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Aquestes dues esteles de Castellmeià es troben emplaçades a la façana nord de l'església, per la qual cosa creiem que no són d'època medieval atès que llavors s'emplaçaven a redós del mur sud. Hi ha la possibilitat, però, que el lloc on es troben ara les esteles no sigui l'original. També pot ser que siguin d'època més moderna.

Vegeu la fitxa de les esteles funeràries de Mas Pujol.

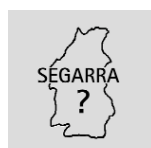
NOTES COMPLEMENTÀRIES

El conjunt format pel castell, l'església i el fossar de Castellmeià seria digne d'una recuperació acurada, que permetés contemplar-lo com a exemple del binomi església-castell tan propi de l'Edat Mitjana i que tingué la seva continuïtat durant l'època moderna.

BIBLIOGRAFIA

— MIRÓ, Josep Maria., *Esteles funeràries discoïdals de la Segarra*. Tàrraga 1986.

MARE DE DÉU DELS DOLORS

Nucli: El Far
Distància des de Cervera: 11,5 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: A Cal Tàssies

Tipologia: Talla
Època: s XVIII (1791)
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Religiós/Objecte de culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

La imatge té una alçada d'uns 116 cm, comptant el podi i l'aureola. Es tracta d'una Mare de Déu coronada,

amb el cor amb set espases clavades. Es troba en posició sedent i mirant al cel amb un rostre ple de dolor. Entre les seves cames i agafant-li el braç esquerre, la figura frontal del Crist moribund, de manera que aquí es combina el tema de la Dolorosa amb el de la Pietat.

Imatge clàssica de la Mare de Déu dels Dolors, dins la seva capelleta

Es tracta d'una talla de fusta d'aspecte rudimentari (el braços del Crist estan desproporcionats respecte a la resta del cos), coberta amb una capa de guix sobre la qual s'hi disposa la policromia. Porta mantell blau i vestit llarg morat i les extremitats, així com la figura del Crist, són encarnats. Es troba damunt d'un podi amb la representació de dos querubins als seus peus.

Està situada dins una capelleta construïda a tal efecte, de considerables dimensions (190 x 160 cm), ricament decorada amb motius vegetals daurats i amb la coberta interior apetzinada.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Segons consta en un llibre de notes de la família Tàssies, "En lo mes de mars. Nota de les obres que so fet fer los Ramon Tascies lo any 1791 en ma casa primerament se á fet un corto (vol dir "cuarto") á la part de sol yxent u migdia á la part de la eyxida ab ercovat y salo y si es fet din de dit corto guardarobas un ermari per tenir los papers feadors de esta casa una capelleta feta de escultura y adornada en una imatge de la Mare de Deu de les Dolors ab sers coses corresponents á esta capella y que costa molt". "Vuy dia 4 de agost del any del Sr. De 1792 dia de St. Domingo patro de esta casa se es benehida la imatge de la Mare de Deu de les Dolors en esta casa lo Reveren Dochter Garcia Rechter de Tarryya y foren assistents lo Retr Mosen Clau Rector del Llor y lo Rn Rector de St. Guim de la Plana y lo Rn mosen Gaspar Petit vichari de Bellvehi eren presens tots los de casa y alguns parens y esta Benedichcio se feu després de ver fet lo cantar de St. Domingo com o an de fer tots los esdivinadors de esta casa dextat per los entepasats lo matex dia de St. Domingo se a de fer dit cantar si pot ser y aiyxis o trobarem en los testamens dels antepasats y cuydado esdevinidor a cumplir les hoblacions y dices dels entepasats y en dit any se feu daurar dita ime_de los Dolors y pintar la sua capella en lo meu corto y tambe se daura la reliquia de St. Domingo

y pintar la sua capella en la sala y dit daurador fou un tal Pon de Guissona y se li paga son treball. Jo Ramn Tascies".

La Mare de Déu dels Dolors és una advocació mariana que commemora el sofriment de Maria davant la Passió i mort del seu Fill. Coneguda també com la "Dolorosa", és sovint representada amb el cor traspasat per set espases en temes com la Pietat o el Davallament. Les confraries sota l'advocació de la Mare de Déu dels Dolors es difongueren als Països Catalans gràcies a l'ordre dels servites a partir del segle XVII.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

En una segona capelleta, on s'hi guarda la Reliquia de Sant Domènec, hi trobem una imatge de la Mare de Déu del Roser, probablement del XIX.

BIBLIOGRAFIA/FONTS

- *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol 9. Barcelona 1987, p. 233.
- *Llibre de notes de casa Tascies del far fet en lo any 1740*. Arxiu patrimonial de la família Tàssies.

RELIQUIARI DE SANT DOMÈNEC

SÈGARRA

Nucli: El Far
Distància des de Cervera: 11,5 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: A cal Tàssies

Tipologia: Reliquiari
Època: Moderna
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Reliquiari
Actual: Religiós/Reliquiari

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Peça de fusta, més aviat rudimentària en la seva forma, que representa un avantbraç i una mà de 39 centímetres d'alçada. La fusta està recoberta per una fina capa de guix barrejat amb canem i un policromat daurat. L'avantbraç porta roba mentre que la mà està encarnada. Es col·loca en posició vertical, amb la mà assenyalant el cel.

La reliquia està inserida en una obertura que trobem a l'alçada del canell. És un petit os del sant, embolicat en un paper on hi ha escrit "Reliquia de St.

Braç que aixopluga la petita relíquia de Sant Domènec

segle XVIII.

La tradició oral explica el costum que cada 4 d'agost, festivitat del patró Sant Domènec, es canten els goigs a aquest sant i posteriorment es procedeix a la benedicció de l'aigua de Cal Tàssies. Es treu una galleda plena d'aigua, es fa que la toqui la relíquia de Sant Domènec, es beneeix i posteriorment es llença novament al pou.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

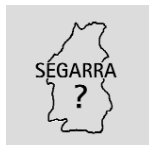
En l'esmentat llibre de notes de Cal Tàssies, trobem escrit que el 5 de novembre de 1793 es van portar a Solsona unes relíquies que es guardaven en aquesta casa de Cal Tàssies de la "*Santíssima Vera Creu de Cristo Sñ nostre y de la Benaventurada beata Maria Agna de Jesus, verge y monja de la Merce filla de Madrit (sic)*".

BIBLIOGRAFIA/FONTS

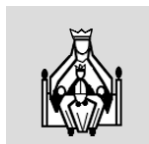
– *Inventari de Ramon Tàssies i Balcells del 2 de març de 1789*. Fons notarial Guissona (Ramon Mitats, manual 1788-1789). Arxiu Històric Comarcal de Cervera.

– *Llibre de notes de Cal Tàssies del Far en lo any 1740*. Arxiu patrimonial de la família Tàssies.

MARE DE DÉU DEL ROSER

Nucli: Florejacs
Distància des de Cervera: 21,5 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Talla
Època: ss XVII/XVIII
Estil: Barroc
Estat de conservació: Bo
Interès: Alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Religiós/Objecte de culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Imatge barroca de la Mare de Déu del Roser, de gran devoció al nostre país

Imatge de la Mare de Déu del Roser executada segons el model desenvolupat a partir del segle XVI. Fa 81 cm d'alçada i s'aixeca sobre un basament que fa 23'5 x 15'5 cm. La talla que ens ocupa representa la Mare de Déu dempeus, amb l'Infant assegut sobre el seu braç esquerre; amb la mà dreta sostenia un ram de flors, avui desaparegut. Està ostentament decorada amb raigs lineals i ondulats alternats, que acaben en una sèrie d'estrelles, que tampoc està completa. El rostre rodó mostra una mirada frontal d'esguard llunyà. Un vel cobreix una llarga cabellera que cau sobre les espatlles i que presenta un notable treball de talla. Vesteix una túnica de color granatós decorada amb motius florals, predominant el blau, i un esgrafiat incís, que recorda la tècnica de l'estofat, ens descobreix el daurat de sota; la túnica es cenyeix al cos per mitjà d'un ample cingol, també daurat, que tanca una sivella ovalada. Aquesta túnica, que tan sols deixa al descobert el peu dret, descansa lleugerament sobre un pedestal daurat, polièdric, decorat amb sanefa longitudinal a base de puntes de diamant escapçades. Sobre la túnica, a partir d'un coll rodó ribetejat amb voraviu daurat, observem un ampli mantell de color daurat a l'anvers i verd al revers, que li cau

Detall del rostre de la Verge i el Nen

per l'esquena, des d'on cobreix la meitat inferior davantera de la imatge, per acabar recollit sota el braç que subjecte el Nen. El moldejat dels plecs és d'un gran realisme.

El Fill avui ha perdut la corona, però es veu l'orifici on es subjectava. Presenta una abundant cabellera simètrica, partida per un rínxol que cau sobre el seu front. El seu rostre rodó es mostra serè, recolzat en la Mare al coll de la qual s'agafa amb el seu braç dret. La túnica és de coll camiser i deixa al descobert braços i cames; amb la mà esquerra sosté la bola del món, que ell ha vingut a alliberar de la Mort.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

La tradició situa l'origen de la Mare de Déu del Roser al segle XIII, amb l'aparició de la Mare de Déu a sant Domènec de Guzmán, al qual va fer lliurament d'una corona de roses o rosari. La seva difusió i devoció coincideixen amb el retrocés de l'heretgia albigea, en la repressió de la qual col·laborà activament l'esmentat sant.

Al segle XVII, però, la crítica posa en dubte la tradició i es considerà el dominic Alain de la Roche com a iniciador i propagador d'aquesta devoció. Els dominics reaccionaren davant les conclusions dels erudits i sostingueren que Alain de la Roche es limità a restablir-ne la tradició, donat que les epidèmies de pesta del segle XIV havien fet desaparèixer les confraries a causa de l'elevada mortalitat que ocasionaren.

El culte i la devoció del Roser fins a la fi del segle XVI pràcticament es limiten als convents de frares predicadors i a llur àmbit d'acció. Al llarg dels segles XIV i XV hi ha indicis d'aquesta devoció en les mencions als saltiris i pàternosters.

L'avançada devocional del culte popular al Roser i de la fundació de les confraries, així com de l'existència d'un ofici dedicat a la fabricació de rosaris, tingué lloc a partir de 1571 quan, en ocasió d'haver estat guanyada la batalla de Lepant contra l'esquadra turca la diada del 7 d'octubre, hom convingué que ho fou gràcies a la intercessió de la Mare de Déu del Roser; així ho declarà el Papa Pius V i ho ratificà el seu successor Gregori XIII, el qual proclamà el dia 7 d'octubre "diada del Roser a tot el món".

D'aquesta manera, la Contrareforma sorgida de Trento procurà exaltar encara més aquesta devoció tot arguint que, donat que havia contribuït al retrocés de l'heretgia albigea, també serviria per fer front a la Reforma Protestant. L'ordre dels Predicador seria l'encarregada d'estendre aquesta advocació a tot l'Orbe catòlic i, per tant, també a Catalunya. Aquí, la tradició de la Immaculada Concepció no estava tan arrelada com a la resta de la península, on la Butlla de Pau V que propicià el culte a la Immaculada Concepció, va enfortir arreu del país aquesta devoció, que no obstant ja es

feia patent des del segle XV.

Les confraries del Roser tenien uns objectius que, a més de procurar-se gràcies espirituals amb l'agrupament entorn de l'esmentada advocació, anaven des de fer caritat als pobres per mitjà d'almoïnes en metàl·lic o en espècies (com per exemple pa) i per subvenir les necessitats dels confreres en cas de desgràcia (societat de socors mutus) fins a sufragar enterraments i misses per als confreres morts.

Pel que fa a les confraries sagarrenques, aquestes van ser inspirades i reglamentades per la comunitat de dominics del convent de Sant Domènec de Cervera durant l'últim terç del segle XVI.

Durant la Guerra Civil va ser salvada de la destrucció i, segons notícies orals, fou restaurada el mateix any 1939.

BIBLIOGRAFIA

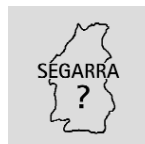
– GARGANTÉ, Maria; OLIVA, Jordi; Rivera, F. Xavier; ROS, Josep, *Les Marededéus del Roser de Gra i Florejacs: diferències i paral·lelismes*, dins "La Veu" núm. 53. Torrefeta, 1998.

– SERRA, Valeri, *Llibre d'or del Rosari*. Barcelona 1925.

– TRIADÓ, Joan Ramon, *L'època del barroc ss XVII-XVIII*, dins *Història de l'Art Català*, vol V. Barcelona 1984.

– VALLDAURA, Anna de, *Tradicions religioses de Catalunya*. Barcelona 1948.

PICA BAPTISMAL

SEGARRA

Nucli: Florejacs

Distància des de Cervera: 21,5 km

Accés: Carretera asfaltada

Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Pica baptismal

Època: Moderna

Estat de conservació: Bo

Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte

Actual: Religiós/Objecte de culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Pica baptismal que per les seves mesures ens porta a pensar que potser era d'immersió, ja que fa 105 cm de diàmetre extern, 87 de diàmetre intern i 54 de profunditat. És de pedra treballada a punta tant en el seu interior com a l'exterior, amb forma cònica i un forat de desguàs situat al centre de la part fonda de la pica.

La pica baptismal de Florejacs es troba inserida dins el mur de l'església

Com a motiu de decoració tan sols hi ha representades quatre creus potentes incises.

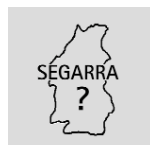
NOTÍCIES HISTÒRIQUES

En la visita pastoral que va realitzar el bisbe d'Urgell el dia 12 d'abril de 1758 a la parròquia de Florejacs, es fa referència a la pica baptismal de la següent manera: *"..Visistó inmediatamente la Pila Bautismal, està cerrada con llave, con su tapa, està en poder del cura la llave, no está cerrada, o circuida de rexa: dentro de ella se guardan las cosas necesarias para el Bautismo, son su salero, y barquillo, para echar el agua, y todo es a proposito, limpio y aseado"*

BIBLIOGRAFIA/FONTS

– *Visites pastorals (Oficialitat de Guissona)*, llibre 112 (1758). Arxiu Diocesà d'Urgell.

PICA BENEÏTERA

Nucli: Florejacs
Distància des de Cervera: 21'5 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Pica beneïtera
Època: s XIX (1802)
Estil: Neorenaixentista
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Religiós/Objecte de culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Pica beneïtera que trobem localitzada a l'interior de l'església parroquial de Florejacs, prop de la seva entrada. Està composta per dos cossos: la pica pròpiament dita i el fust en què recolza.

El fust està fet amb pedra saulonenca, molt abundant a la zona, la qual es troba en molt mal estat de conservació. Al seu torn es divideix en dos cossos: una columneta cilíndrica i un basament cúbic que, en total,

Aspecte de la pica, amb un fust molt deteriorat

medeixen 62 cm.

La pica està tallada amb pedra de bona qualitat, trobant-se en un perfecte estat de conservació. El seu diàmetre extern és de 46'5 cm, mentre que l'intern en fa 35 i la seva alçada és de 25 cm, amb forma còncaua i amb una vora plana d'angles rectes. Com a motiu decoratiu la vora està engruixida respecta a la resta de la pica. La part superior està formada per un cordó cilíndric i llis on trobem incisa la data de "1802", mentre que l'espai inferior està decorat en forma gallonada.

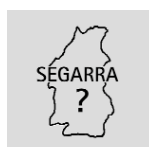
NOTÍCIES HISTÒRIQUES

La presència en aquest element d'una inscripció incisa corresponent a l'any "1802" ens assenyalava aquest any d'inici del segle XIX com al moment de realització de l'esmentada pica d'aigua beneïda.

PROTECCIÓ EXISTENT

Assignada com a zona de protecció (Z-I) dins la declaració de monument històric-artístic (Decret 183/1983 de 28 d'abril/D.O.G.C.25-5-1983).

TALLA DE SANT PERE

Nucli: Florejacs
Distància des de Cervera: 21,5 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Dins el nucli urbà

Tipologia: Talla
Època: s XVII
Estil: Barroc
Estat de conservació: Dolent
Interès: Alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Civil/Element ornamental

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Imatge de Sant Pere dempeus, barbat i amb el cap lleugerament entregirat cap a l'esquerra, que sosté un llibre amb la mà esquerra mentre que a la mà dreta li manquen les claus, que són el seu atribut iconogràfic més característic. Té una alçada de 91 centímetres, inclosos els 5 del basament. Li manca un peu així com

part important del basament circular sobre el qual s'aixeca la talla, alhora que també presenta una considerable ascla de mig cos cap avall i una important degradació per l'acció dels corcs, afavorida per la manca de policromia. Potser també hi té a veure en aquesta degradació de la talla el fet que durant la Guerra Civil de 1936/39, els propietaris de Mas Llorenç, que eren els propietaris de la talla, la van enterrar per evitar que fos destruïda.

Visió general de la talla

Vesteix túnica i pal·li, tal com es representava als altres apòstols des del primer art de les catacumbes fins al romànic. Durant el gòtic es difondrà el costum de representar-lo amb els ornaments pontificals, mentre que en el renaixement se'l torna a representar amb túnica, d'acord amb les idees del moment de retorn a l'estètica del món clàssic. El peu que conserva està calçat amb una sandàlia realitzada amb una bellíssima factura, igual que el caient natural dels plecs, fet que ens porta a pensar en un taller d'artistes d'una certa fama.

La representació iconogràfica d'aquest Sant Pere no es troba dins els cànons establerts, segons els quals el sant és calb, amb barba curta i una ampla tonsura clerical, sinó que està representat amb cabell i una barba abundant d'una execució també exquisida. El llibre com a atribut li dona un aire que recorda les representacions dels filòsofs grecs; que el llibre i el rotllo de pergami també és atribuït als altres apòstols, com a símbol fefaent de coneixement i saviesa de qui ha de transmetre les ensenyances de Jesús al món. D'altra banda, la clau o claus que aquí li manquen simbolitza el poder d'obertura i tancament, d'unió i desunió, conferit a Sant Pere per Crist. Aquest poder està simbolitzat en els escuts papals per dos claus, una d'or i una altra de plata, que foren anteriorment els emblemes del Déu romà Janus.

Globalment, tot i que pel material de fusta en què està realitzada la imatge podria ser del segle XVII (durant el segle XVI es treballa a Catalunya preferentment amb marbre i alabastre), aquest sant Pere emana

classicisme provinent de la inspiració d'una altra obra escultòrica o bé d'un model tret d'algun gravat d'importació flamenca o italiana. La circulació d'estampes que arribaven de l'exterior tingué una importància cabdal en l'evolució de l'art europeu de l'època moderna, car esdevenien font d'inspiració per a molts artistes. La utilització de les estampes i la sistemàtica transmissió de models per mitjà d'aquestes, però, comportà un cert desfasament cultural, ja què s'utilitzen gravats del segle XVI per obres de fins a 1670, mentre que més tard es procedirà a copiar directament les obres imitadores dels gravats italians.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Pere, germà de l'apòstol Andreu i, com ell, pescador, ocupa sempre el primer lloc en el catàleg dels apòstols i és anomenat príncep, atès que fou el primer pontífex. Segons els Evangelis, Jesús li digué: *"Tu ets pedra i sobre aquesta pedra edificaré la meua església"*.

Detall de la talla de Sant Pere, molt deteriorada pels corcs

D'altra banda es tracta d'un sant molt popular i venerat als Països Catalans, amb infinitat d'esglésies i capelles dedicades, entre elles la catedral de Vic i una de les esglésies preromàniques de Egara (Terrassa). Val a dir que la dedicació a Sant Pere fou molt popular a Catalunya cap a finals de l'alta edat mitjana, ja que s'entenia com una major voluntat d'apropament a Roma per part de les diòcesis catalanes, a fi d'aconseguir la independència vers l'arquebisbat de Narbona, símbol de l'obsolet poder franc.

D'altra banda, pel que fa al panorama artístic de l'escultura dels segles XVI i XVII, èpoques a l'entorn dels quals es situaria la peça objecte del nostre estudi, val a dir que, referent al segle XVI, les influències externes provinents del renaixement italià arriben per una doble via: l'estada a Catalunya d'artistes forans i la importació d'obres d'aquell país. Entre els escultors de la segona meitat de segle, destaca especialment el basc Martí Díez de Liatzasolo, el qual va optar per un renaixentisme a la italiana al qual afegirà un cert sabor naturalista que enllaçarà amb la estatuària del siscent d'Agustí Pujol el Vell, amb les seves característiques figures de cànon curt, aire mediterrani i acusat naturalisme.

Un cop arribat al segle XVII, però, la imatgeria recupera el seu sentit de caire més localista, amb una nova preponderància dels tallers autòctons. L'any 1563, el

Concili de Trento reafirma la utilitat didàctica de la figuració, enfortint les antigues tradicions de les imatges religioses. Val a dir, però, que a Catalunya ja hi havia un mercat molt actiu d'art religiós, de caràcter popular. La imatge del Sant Pere aquí estudiat presenta una tipologia purament tridentina, el fet de representar el pare de l'Església alhora que el poder d'aquesta.

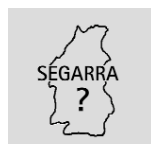
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Segons informació oral, aquesta talla procedeix de la capella de Sant Sebastià del Mas Llorenç, actualment abandonada i emplaçada dins el mateix terme de Florejacs. Segons les mateixes fonts, va ser adquirida a la postguerra pels anteriors propietaris del castell.

BIBLIOGRAFIA

- GARRIGA, Joaquim, *L'època del Renaixement s XVI*, dins *Història de l'Art Català*, vol IV. Barcelona 1986.
- TRIADÓ, Joan Ramon, *L'època del Barroc s XVII-XVIII*, dins *Història de l'Art Català*, vol V. Barcelona 1984.

LA CREU DE FLOREJACS I LA "CREUETA"

Nucli: Florejacs
Distància des de Cervera: 21'5 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Dins el nucli urbà

Tipologia: Creu monumental
Època: s XVI o XVII / XX
Estat de conservació: Bo (la creu) - desapareguda (la creueta)
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Element urbanístic

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

D'aquestes dues creus, la creu de Florejacs podem localitzar-la a l'entrada del poble, venint per la carretera LV-3133, mentre que la "Creueta" o "Creueta del Jan" ja ha desaparegut totalment. Ambdues eren de factura senzilla.

L'anomenada Creu de Florejacs fa 5,20 m d'alçada i està constituïda per basament, fust i nus. El basament és esglaonat, té una alçada de 1,25 m, i està format per tres cossos cilíndrics superposats, de diàmetres i gruixos

Creu de terme de Florejacs

diferents.

El fust mesura 3,25 m i és de set cares (el més normal són de sis o vuit cares), i es troba seccionat en dues parts. La part inferior d'aquest fust i el basament són els elements originals que queden de la creu, mentre que la resta és dels anys quaranta del segle XX, ja que durant la Guerra Civil fou parcialment enderrocada. Els propietaris del castell costejaren la seva reparació.

El nus presenta motius heràldics no identificats. A la cara més visible es veu un lleó rampant amb la flor de lis al damunt. Es corona amb una creu llativa sense elements ornamentals.

La Creu del camí d'Agramunt, o Creueta, o Creueta del Jan, conservà el basament i part de la columna fins a finals del segle XX o primers del XXI. El basament era quadrat (78 x 78 cm x 38 d'alçada); l'encaix de la columna, quadrat, feia 24 x 24 cm. Era molt senzilla, sense cap element decoratiu.

Aquesta Creueta originàriament estava emplaçada a la cruïlla del camí d'Agramunt amb el camí del Prat. Va ser retirada per fer un baixador i es col·locà sobre una roca cedida pel senyor Font de Florejacs, però en els darrers anys ha desaparegut.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Al llarg dels segles la creu ha esdevingut el símbol per excel·lència del cristianisme. Per aquesta raó va ser usada pels cristians per a presidir tots els actes de la vida, tant dels religiosos i centrats en el culte com els que tenen un caràcter més civil. En aquest darrer cas, la creu va ser usada com a senyal de protecció de béns, collites, personals, etc, o de delimitació, és a dir, com a fita. Segons Duran i Sanpere és molt probable que primitivament n'hi hagués prou amb una creu gravada en una roca o a la paret d'un marge per marcar uns límits.

Diu Gudiol que els documents plenament catalans ens parlen de creus posades com a fites en els límits d'una parròquia, d'una propietat qualsevol o en els límits d'un espai destinat a enterrament. L'any 978, un document sobre la venda d'alous en el comtat d'Urgell fa referència a una creu com a afrontació a llevant d'una propietat. A partir d'aquí les referències documentals que parlen de creus són abundants. Malgrat tenir-ne documentades un bon nombre, hom pot afirmar que no es coneix cap creu l'origen constructiu de la qual vagi més enllà del segle XIV. Coincidint cro-

nològicament amb l'època del gòtic, al segle XV, la pràctica de bastir monuments o estructures cruciformes es va anar generalitzant. En els segles XVI i XVII hi va haver una embranzida constructiva i fou una època molt prolífica, que disminuï als segles XVIII i XIX.

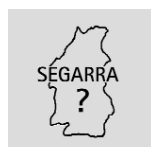
Com hem vist, els primers textos ens parlen de creus utilitzades com a senyals de delimitació o fita i després com a monument situat en els límits d'un terme o comarca. Posteriorment el seu ús es va anar generalitzant i aquestes comencen a presidir altres espais oberts com a signes de protecció i convid a l'oració: a la sortida d'un poble, en una cruïlla de camins... Així, si examinen el motiu de la seva construcció podem parlar de creus de terme, de creu-fita, de cementiri o fossar, de calvari, creus-padró, commemoratives, cobertes, de comunidors, monumentals... La diversitat tipològica també varia en funció de la seva estructura constructiva. Generalment de pedra (amb creu de ferro en alguns casos), les creus arribades fins als nostres dies poden presentar les següents parts: graonada, sòcol, fust, capitell, àbac o pinacle i creu (que acostuma a esdevenir la part més artística). En coneixem d'una complexitat i riquesa ornamental extraordinària (Hostafrancs) i d'altres de ben senzilles que simplifiquen extraordinàriament els elements constitutius (Palou).

Tradicionalment s'han conegut aquests creus amb el nom de "creus de terme". Tanmateix aquesta definició no s'ajusta a la realitat perquè, com hem vist, s'han utilitzat de forma diversa. En el nostre cas hem optat, com Gudiol, per anomenar-les "creus monumentals", encara que en la major part dels casos aquest qualificatiu pugui semblar excessiu.

BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

CREUS DEL CALVARI

Nucli: Gra
Distància des de Cervera: 15,3 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: L'itinerari començava a Gra, al costat de l'església parroquial

Tipologia: Creu monumental
Època: s XVIII ? / XX
Estat de conservació: Dolent
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Culte
Actual: Element ornamental

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Conjunt monumental que originàriament estava compost per catorze creus isolades, que recolzaven sobre basament i pilar, a través de les quals es revivien les catorze estacions del Via Crucis de Jesús.

El patró tipològic d'aquestes creus és quasi idèntic: un basament cúbic de pedra picada, que sol fer 66 x 48 cm, aguanta una columna o fust d'uns 115 cm, coronat tot per una creu llatina de pedra picada que sol fer 45 x 40 cm. A les dues cares de la creu hi sol haver algun element decoratiu geomètric i algunes assenyalen, amb xifres romanes, l'estació del Via Crucis.

Algunes d'aquestes creus han estat espoliades o directament malmeses, però encara es pot seguir perfectament el recorregut del Via Crucis, que surt de l'església parroquial de Sant Salvador en direcció a la carretera L-310, travessant-la i continuant pel camí del mig a Guissona, desviant-se després pel conegut com a Camí del Calvari.

Seguint el recorregut, constatem el següent estat de les creus:

Creu primera: dins el nucli urbà, al costat de l'església de Sant Salvador, es conserva íntegrament.

Creu segona: dins el nucli urbà, acostat d'un cobert, també es conserva tota.

Creu tercera: a l'inici del camí del mig a Guissona, al marge esquerre, conserva la peanya i part de la columna o fust.

Creu quarta: localitzada en el mateix camí, es conserva íntegrament.

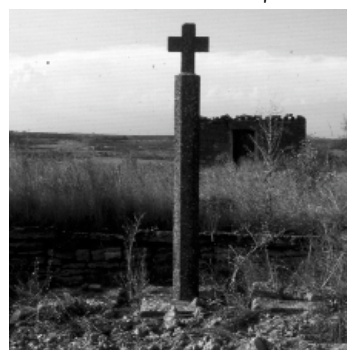
Creu cinquena: també en el camí i també es conserva tota.

Creu sisena: com les anteriors.

Creu setena: localitzada en el mateix camí, també al marge esquerre, només conserva el

Creu de Calvari localitzada a tocar de l'església parroquial

Una de les creus de Calvari que formaven el recorregut del Via Crucis

basament.

Creu vuitena: en el mateix camí però al marge dret, només conserva el basament.

Creu novena: en el camí del Calvari, al marge dret, només conserva el basament.

Creu desena: com l'anterior.

Creu onzena: en el marge esquerre del camí del Calvari, al costat d'un cobert d'era; es conserva íntegrament i presenta incisió al fust en números romans indicant l'estació del Via Crucis.

Calvari: en el marge esquerra del camí del Calvari, passat un cobert d'era. Indret del Calvari representat per les tres creus. Actualment només se'n conserva una de completa, la de Crist o central. De les altres dues es constata el basament.

Creu tretzena: en el marge dret del mateix camí, només conserva el basament.

Creu catorzena: com l'anterior.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Al llarg dels segles la creu ha esdevingut el símbol per excel·lència del cristianisme. Per aquesta raó va ser usada pels cristians per a presidir tots els actes de la vida, tant dels religiosos i centrats en el culte com els que tenen un caràcter més civil. En aquest darrer cas, la creu va ser usada com a senyal de protecció de béns, collites, personals, etc, o de delimitació, és a dir, com a fita. Segons Duran i Sanpere és molt probable que primitivament n'hi hagués prou amb una creu gravada en una roca o a la paret d'un marge per marcar uns límits.

Diu Gudiol que els documents plenament catalans ens parlen de creus posades com a fites en els límits d'una parròquia, d'una propietat qualsevol o en els límits d'un espai destinat a enterrament. L'any 978, un document sobre la venda d'alous en el comtat d'Urgell fa referència a una creu com a afrontació a llevant d'una propietat. A partir d'aquí les referències documentals que parlen de creus són abundants. Malgrat tenir-ne documentades un bon nombre, hom pot afirmar que no es coneix cap creu l'origen constructiu de la qual vagi més enllà del segle XIV. Coincidint cronològicament amb l'època del gòtic, al segle XV, la pràctica de bastir monuments o estructures cruciformes es va anar generalitzant. En els segles XVI i XVII hi va haver una embranzida constructiva i fou una època molt prolífica, que disminuí als segles XVIII i XIX.

Pel que fa a les creus calvari, a França i als països del nord s'hi ha conservat uns Calvaris, amb la representació de l'escena de la mort de Crist, en la qual intervenen, a més de la figura del Crist, les de la Mare de Déu, Sant Joan, els Iladres... D'aquests monuments n'hi ha que daten del segle XV. Una llunyana imitació dels Calvaris la tenim a Catalunya i a la Segarra en particular. Lluny de la complexa escenificació francesa, a Catalunya i a la Segarra el Calvari es representa mit-

jançant l'agrupació de tres insignificants creus exemptes, generalment sense cap tipus de motiu decoratiu destacable i constituint un sol monument, en el qual, segons Gudiol, s'ha de veure "...una al·lusió a la luctuosa escena del Golgotha, als tres instruments de suplici en què morí el Salvador i els Iladres". Entre els Calvaris més destacables de la Segarra hi havia el de Concabella, però fou destruït durant la Guerra Civil de 1936/39, malgrat que fou refet posteriorment.

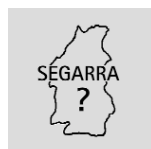
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Durant la Guerra Civil de 1936/39 van ser enderrocades diferents creus i fusts, algunes d'elles refetes després de la Guerra.

BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

ESTELA DISCOÏDAL DE GRA

Nucli: Gra
Distància des de Cervera: 15,3 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins l'antic fossar, al costat de l'església de Sant Salvador

Tipologia: Estela funerària
Època: Medieval
Estat de conservació: Dolent
Interès: Mitjà

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Estela discoïdal anepigràfica amb peduncle, localitzada a l'antic fossar o sagrera de Gra, avui desafectat.

L'estela, molt malmesa per l'erosió natural, fa 34 cm d'alçada visible, 33 cm de diàmetre del disc, 13 de gruix i 20 de base. La seva realització és molt senzilla, amb dues simples incisions rectilínies en una de les cares, que representa el motiu de la creu grega. No té orla.

Estela funerària de l'antic fossar, molt desgastada

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

L'estela discoïdal és un senzill monument funerari esculpit en pedra del país, d'una sola peça, consistent en un disc generalment decorat i un peduncle. Les esteles més comunes que han arribat als nostres dies són el fruit del treball d'humils picapedrers que han anat reproduint al llarg dels segles una semblança de formes i motius gairebé idèntics, la qual cosa les ha de fer intemporals. De fet, l'origen de les esteles discoïdals es remunta al primer mil·lenni abans de Crist i arriben fins als nostres dies.

Vegeu les notícies històriques de les esteles discoïdals de Sant Pere de Mas Pujol.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Degut al seu precari estat de conservació, potser convindria guardar-la en un lloc més protegit, com l'interior de l'església.

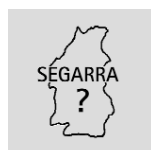
BIBLIOGRAFIA

– DIVÍ, M. del Carme, *Inventari del Patrimoni Arqueològic, Artístic i Arquitectònic de la Segarra. Massoteres, vol V*. Guissona 2008, ps. 82-83.

– MIRÓ, Josep Maria, *Esteles funeràries discoïdals de la Segarra*. Tàrraga 1986, ps. 17-106.

– Idem: *Dues esteles funeràries discoïdals al Museu Duran i Sanpere de Cervera (La Segarra)*, dins *Miscel·lània Cerverina I*. Cervera 1983, ps. 87-91.

MARE DE DÉU DEL ROSER

Nucli: Gra
Distància des de Cervera: 15'3 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Talla
Època: Primera meitat segle XVII
Estil: Barroc
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Objecte de culte
Actual: Religios/Objecte de culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

La Mare de Déu del Roser de Gra respon al tipus d'imatge clàssica, una mica hieràtica, de les Verges del primer barroc; està dempeus i amb el braç esquerre aguanta el Nen, el qual sosté la "bola del món" també amb la mà esquerra. Tota la talla fa 93 cm d'alçada,

enfront dels 66'5 que fa sense comptar la corona de la Verge, així com el 7'5 de la peanya que fa de suport de la imatge. Aquesta escultura, realitzada en fusta i amb addició de les extremitats superiors (encara s'observa alguna juntura) s'emmarca dins el corrent devocional popular, molt propi de la imatgeria barroca catalana.

Tant l'Infant com la Verge porten corona, per bé que la Verge també apareix aureolada de raigs solars, en referència al seu poder com a Senyora del cel i de la terra i a la seva aparició apocalíptica. També la Mare i el Nen porten sengles rosaris afegits; el tipus iconogràfic de la Verge amb aquest rosari no apareix fins al segle XVI, i en la majoria de les imatges barroques d'aquest tipus es tracta d'un rosari postís, format per unes cinc o quinze desenes de grans, rematades per una creu o bé per una medalla.

Pel que fa a la indumentària de les imatges, l'Infant porta túnica curta, mentre les vestidures de la Verge es corresponen perfectament amb la tipologia predominant en les imatges marians d'aquesta època i des de mitjans del segle XI, és a dir, exuberància en el volum i bufament de les faldilles, alhora que la cintura i el cos van cenyits, així com la doble màniga, la més ampla de les quals es subjecta amb una fíbula. Els seus vestits

s'acaben de complementar amb una capa. Tota la vestimenta està tractada amb una policromia en blau i vermell, reproduint motius florals i vegetals en daurat, per mitjà d'un estofat que s'aconsegueix raspant el color aplicat sobre la superfícies daurada, de manera que aparegui l'or de sota.

El peu de fusta sobre el qual recolza

Imatge de la Mare de Déu del Roser, dins l'església parroquial

Detall del rostre de la Verge i el Nen

la imatge presenta una imitació de marbrejat utilitzant tons verdosos i daurats.

Aquesta voluntat de dignificar l'obra per mitjà de la imitació de materials nobles i una vistosa policromia, no amaga una execució una mica matussera i amb un limitat coneixement de l'anatomia, especialment pel que fa al front desproporcionat del Nen i a la descromial mà esquerra de la Verge, amb la qual el sosté. Presenta algun petit escrostonament, per la qual cosa seria bo fer-li una restauració urgent, però això també permet observar la fina capa de guix amb què es recobria la fusta abans de procedir a l'encarnament i al daurat de la peça; a l'interior de la corona i a la part posterior de l'aurèola es pot veure la capa de vermell prèvia al daurat.

Aquesta Verge del Roser de Gra es podria incloure dins la tipologia de la "Verge de la Rosa", tal i com sembla indicar la seva mà dreta tancada, amb cabuda per a una rosa o ram de roses postís, a l'igual que el rosari. El símbol de la rosa va renàixer al segle XVI amb una nova simbologia, i va ser adoptada per confraries recentment formades de devoció mariana, de manera que a partir del segle XVII la rosa a la mà de la Verge té un valor molt més característic que els mateixos grans del rosari.

Una de les representacions típiques de la Verge del Roser ens la presentarà envoltada d'un rosari, el qual forma una mena d'aurèola al voltant de la Verge, com un cordó que de vegades presenta els caps solts, generalment amb cinc desenes de grans petits, separats per cinc grans majors. Altres cops és una garlanda de cinquanta roses petites, separada cada desena per una rosa més gran o de color diferent. No és estrany que les roses més grans puguin ser substituïdes per escuts petits amb les armes de Crist: les cinc llagues distribuïdes en els cinc escuts, o bé les representacions dels misteris del rosari.

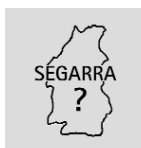
NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de la Mare de Déu del Roser de Florejacs.

BIBLIOGRAFIA

- GARGANTÉ, Maria; OLIVA, Jordi; Rivera, F. Xavier; ROS, Josep, *Les Marededéus del Roser de Gra i Florejacs: diferències i paral·lelismes*, dins "La Veu" núm. 53. Torrefeta, 1998.
- SERRA, Valeri, *Llibre d'or del Rosari*. Barcelona 1925.
- TRIADÓ, Joan Ramon, *L'època del barroc s XVII-XVIII*, dins *Història de l'Art Català*, vol. V. Barcelona 1984.
- VALLDAURA, Anna de, *Tradicions religioses de Catalunya*. Barcelona 1948.

CRIST SALVADOR

Nucli: Gra
Distància des de Cervera: 15,3 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Talla
Època: primera meitat s XVIII
Estil: Barroc
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Religiós/Objecte de culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Imatge de Crist com a Salvador, en el moment de la seva Ascensió al cel

La imatge de Crist Salvador que es guarda a l'església parroquial de Gra respon a la nova concepció figurativa en el procés cap al ple barroc, en el qual la contenció i rigidesa classicista dona pas a una certa mobilitat, de manera que la cama esquerra del sant, que està lleugerament flexionada, sotmet el cos a una subtil torsió que ja no apareix tan forçada com en el cas de les imatges del segle XVII. El barroc és el moviment artístic per excel·lència on la corba, el trencament de la línia i el joc de llums i ombres marquen la seva estètica, excepte en alguns exemples arquitectònics que segueixen una línia més classicista, com en alguns casos trobem a França i també a Catalunya.

La talla de Crist Salvador que ens ocupa té una alçada de 113 cm i en ella Jesús apareix voltat d'una mena d'aurèola a manera de mandorla blanca i blava coronada per l'Esperit Sant, en consonància amb l'apoteosi i exaltació hagiogràfica pròpia de l'etapa del ple barroc, en la qual la religiositat de caire intimista dona pas a l'exaltació més exuberant i sensualista de l'església i els seus sants.

Crist Salvador apareix barbat, amb el rostre lleugerament afilat i porta túnica daurada amb una suau policromia on predomina el ratllat amb punxó sobre daurat. Val a dir que aquest és també un fet diferencial

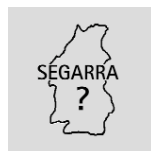
en relació amb els estofats més propis del s XVII, que juguen primordialment amb els colors primaris i més contrastats sobre el daurat. D'altra banda, els plecs de la túnica cauen de forma lleugerament volada, fet que afavoreix la voluntat d'etereïtat en la representació de les imatges celestials i, sobretot, de moments com l'Ascensió de Crist o l'Assumpció de la Verge.

BIBLIOGRAFIA

– TRIADÓ, Joan Ramon, *L'època del barroc s XVII-XVIII*, dins Història de l'Art Català, vol V. Barcelona 1984.

– VALLDAURA, Anna de, *Tradicions religioses de Catalunya*. Barcelona 1948.

CREU PROCESSIONAL

Nucli: Gra
Distància des de Cervera: 15,3 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Creu processional
Època: ss XVII/XIX
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Religiós/Objecte de culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Creu processional de fusta amb la imatge tallada de Crist crucificat. Té una llargada total de 198 cm per 46 del braç transversal, mentre que la imatge de Crist ocupa uns 36 cm de la llargada de la Creu. Aquesta peça religiosa caldria emmarcar-la dins el corrent d'un art popular que s'adapta a les necessitats litúrgiques.

La creu és de braços rodons simulant dos troncs, amb alguns brots escapçats que sobresurten; està pintada de color verd i té els

Creu processional de Gra, de fusta

extrems dels braços decorats amb una bola daurada. Aquesta tipologia d'arbre amb els troncs sense polir simbòlicament remet a l'Arbre de la Ciència del Bé i del Mal, que ocasionà el pecat pel qual fou necessària la Redempció. El color verd de la policromia, aplicada sobre una fina capa de guix, simbolitza la Creu de la Salvació, no com fusta morta, sinó com a l'Arbre de la Vida.

La imatge respon al tipus de Crist mort, subjecte a la Creu amb tres claus, amb el cos lleugerament contorsionat i amb el *perizonium* disposat segons la forma habitual: nuat al maluc formant plecs de composició diagonal. Està policromada sobre una fina capa de guix, la creu en color verd amb les extremitats dels braços daurats. Sobre el cap del Crist, clavat a la creu, la inscripció "INRI".

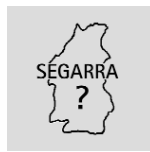
Aquesta tipologia de Sant Crist presenta paral·lelismes estètics amb els del monestir de Cellers i de Claret, dins el terme de Llanera al municipi de Torà, encara que de tots tres, el de Gra és el de dimensions més petites.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

La creu forma part del parament litúrgic i es converteix en un element indispensable en les processons del *Corpus Christi* que es popularitzen a partir del culte en època baix medieval.

Les creus processionals realitzades en fusta són poc freqüents, i poden respondre a una solució més modesta per un pressupost més baix davant les creus processionals fetes d'argent sobre ànima de fusta.

FITES DE TERMES

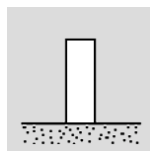

Nucli: Gra
Distància des de Cervera: 18 km
Accés: Pista sense asfaltar
Indret: Des de Gra agafar la L-310 i a uns 700 m agafar un camí a mà esquerra que porta a la Casa Nova; a uns 200 m d'aquest Mas trobem

les fites en els límits de Plans de Sió, Torrefeta i Florejacs

Localització: Fita A : LN 41° 45.366 - LE 1° 14.083

Fita B : LN 41° 45.108 - LE 1° 14.855

Tipologia: Fita
Època: s XVIII/XIX
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Civil/Senyal jurisdiccional
Actual: Civil/Senyal jurisdiccional

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Fita de termes

Conjunt de dues fites de terme situades en els límits dels actuals termes de Plans de Sió, Torrefeta i Florejacs (antigament termes de l'Aranyó i Florejacs).

Es tracta de dos blocs de lloses de pedra del país clavades al terra, epigràfiques, més o menys regulars i de factura més aviat senzilla, ambdues presenten la inscripció DA i DF, corresponents al *districte de l'Aranyó* i *districte de Florejacs*, res-

pectivament.

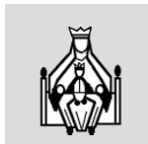
La Fita A està situada en el punt més elevat d'un tossal, fa 115 cm d'alçada per 40 d'amplada i 16 de gruix. Actualment està tirada a terra.

La Fita B està situada uns 100 metres més al sud i fa 106 cm d'alçada visible per 40 d'amplada i 17 de gruix. És menys regular que l'anterior i presenta fractura en un dels costats.

NEN JESÚS DE CA L'ALSEDÀ

Nucli: Granollers de Segarra
Distància des de Cervera: 20,8 km
Accés: Camí asfaltat

Tipologia: Talla
Època: Segles XVII-XVIII
Estil: Barroc
Estat de conservació: Bo
Interès: Alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Culte
Actual: Religios - Civil/Culte - Objecte ornamental

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Talla policromada realitzada amb una de les fustes més nobles per fer imatges, com és la fusta d'àlber blanc, material que no és habitual a la resta de la Península. L'Infant apareix dempeus i descalç damunt d'un podi de quatre costats amb esbiaix als cantells, constituint un octògon. L'alçada de la talla, comptant l'aurèola daurada del Nen, és de 73 cm, mentre que sense ella en fa 58. El podi o peanya mesura 8 cm.

Jesús Infant se'ns presenta com un nen molsut i rodanxó, gairebé a la manera dels "putti" romans d'època. La lleugera torsió del cos confirma la continua-

Imatge barroca del Nen Jesús, que recorda un querubi

da desaparició de la contenció clàssica, originant una certa mobilitat angulosa com el gir una mica forçat del cos que encara fa patent un coneixement limitat de l'anatomia. L'actitud i la postura de l'Infant, que té les mans mig obertes per tal de sostenir quelcom (un ram, una bandera...), recorda la imatge de Jesús

entre els doctors, "El Jesús que ensenya", típic dels retaules el Roser, tot i que en aquest cas es tracta d'un nen més petit de dotze anys. Aquest Nen Jesús, però, manté un cert tarannà solemne i triomfant, que s'adiu amb els preceptes posteriors al Concili de Trento, tot i que a finals del segle XVII ja s'ha desplaçat l'actitud purament devota per un major sensualisme manifest en la torsió sinuosa del cos i en l'exuberància floral de l'aurèola radiant que desprèn rajos lluminosos a banda i banda, formant una mena de triangle que, a més, és un dels símbols de la divinitat.

D'altra banda cal destacar el treball realitzat en la seva túnica, amb un coll apuntat obert pel davant i amb màniga llarga lleugerament arremangada. La policromia de la túnica ajunta el daurat amb l'estampat de roses i ruelles de color vermell i amb les corresponents ponzelles, fulles i tiges verdes. Als pètals de les flors és on es veu millor la tècnica de l'estofat, que consisteix en raspar el color aplicat sobre la superfície daurada, de manera que es vegi l'or a sota, aconseguint un efecte d'esgrafiament. El coll i les vores de la túnica presenten un puntejat decoratiu que també apareix al podi daurat, que d'altra banda està decorat per davant i a un costat amb l'anagrama de Maria, d'inspiració postri-dentina i d'influència jesuítica, així com per l'anomenat "Cor ardent de Jesucrist", que prové de la tradició

Detall del rostre rodanxó del Nen Jesús

del Corpus Christi i apareix com a símbol de la caritat personificada. També se'n deriva el culte jesuític del Sagrat Cor de Jesús, travessat per tres claus i voltat d'espines, la veneració del qual es difon al segle XVII, mentre que desapareix en la iconografia del XVIII, tornant a ressorgir amb força al XIX.

Donat el caràcter popular i intimista de la devoció a una imatge del Nen Jesús, hem de suposar la seva vinculació a un aspecte particular de la casa o de la família, com podria ser la protecció de l'Infant sobre la mainada, sobretot en una època en què la mortalitat infantil, bé albat o de malaltia als dos o tres anys, era molt elevada.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

L'advocació al Jesús Infant no la trobem abans de l'època del barroc, ni tan sols pel que fa a l'art hispànic de caire més popular. El cas és que la devoció a la figura individualitzada de l'Infant no apareix amb gaire freqüència a nivell parroquial, reduint-se la seva presència a capelles de devoció particular, de caire més intimista, tal i com ho demostra l'existència a l'interior de les cases del "Nen Jesús" situats en armaris, a manera de nínxols obrats a la paret, alhora que la seva presència també és molt habitual en convents de monges, que sovint confeccionaven nombrosos vestits per a les imatges del Nen Jesús.

D'altra banda, la figura de l'Infant de quatre o cinc anys, els que aparenta la imatge de ca l'Alsedà, no és contemplada dins els evangelis canònics, on es passa de la Presentació al Temple a l'escena de Jesús al Temple entre els doctors quan ja té dotze anys. Tenint en compte, però, l'especial ressonància que adquireixen els evangelis apòcrifs durant el segle XVII (escenes de la infància de la Verge, la Sagrada Família, ...), hem de considerar-los com la principal font iconogràfica per a la figura del Nen Jesús Infant, alguns dels miracles del qual apareixen a les "Narracions de Tomàs sobre la infància del Senyor". En aquest evangeli es troben anticipats tots els miracles realitzats posteriorment durant la vida pública de Jesús.

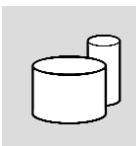
BIBLIOGRAFIA

- *Apòcrifs del Nou Testament*. Barcelona 1990.
- TRIADÓ, Joan Ramon, *L'època del barroc s XVII-XVIII*, dins *Història de l'Art Català*, vol V. Barcelona 1988.

MENJADORA DE CA L'ALSEDÀ

Nucli: Granollers de Segarra
Distància des de Cervera: 20,8 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins el nucli urbà
Localització: LN 41 °41.831 LE 1° 12.592

Tipologia: Menjadora
Època: s XIX (1896)
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Ramader/Menjadora per bestiar
Actual: Element ornamental

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Menjadora de Ca l'Alsedà

Menjadora feta amb pedra saulonenca del país, de planta rectangular, sent les seves mides: 324 cm de llargada x 57 d'ample i 42 d'alçada. Està treballada a tall, tant en la part interior com en l'exterior, i dividida en dos compartiments gairebé iguals, amb una fondària interior d'entre 22 i 25 cm, l'amplada 41 i la llargada 52, en el compartiment A, mentre que la llargada del compartiment B és de 57 centímetres.

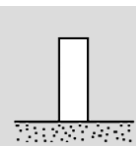
Presenta segell ovalat amb cordó llis a tot volt, de secció triangular, amb la inscripció incisa "1896" al seu interior.

FITA DE PROPIETATS

Nucli: Granollers de Segarra
Distància des de Cervera: 20,8 km
Accés: Pista sense asfaltar
Indret: A uns 100 m al sud-est del nucli de Granollers, per on passava l'antic camí de Selvanera, a la partida de les Sorts

Localització: 41° 41832 LE 1° 12.592

Tipologia: Fita
Època: Medieval/Moderna
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Civil/Senyal jurisdiccional
Actual: Civil/Senyal jurisdiccional

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Clarament es pot observar la creu incisa a la pedra

Dos senyals incisos en forma de creu llatina, gravades a la cinglera. Aquesta pràctica de marcar amb una creu l'orientació de les finques va esdevenir força freqüent en aquest terme.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Posar un senyal de delimitació o fita en els límits d'un terme o d'una propietat ha esdevingut una pràctica força comuna al llarg dels segles. Gudiol ens informa que en els documents catalans del segle X es parla de creus posades com a fites en els límits d'una propietat qualsevol, mentre que Duran i Sanpere escriu que primitivament n'hi havia prou amb una creu gravada en una roca o a la paret d'un marge. La creu, doncs, com a símbol per excel·lència del cristianisme, ha estat utilitzada pels cristians per a presidir tots els aspectes de la vida, tant dels pròpiament religiosos i centrats en el culte, com els que tenen un caràcter més civil, per exemple una fita.

D'aquesta manera, hom pot comprovar com aquesta pràctica va arrelar moltíssim i encara avui al llarg i ample de la comarca es poden observar diferents senyals de delimitació o fites que porten una creu gravada. Encara avui alguns propietaris segueixen practicant aquesta tradició.

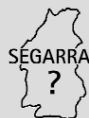
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Paral·lelament a aquest sistema de senyalització dels límits de propietat, més recentment es desenvoluparen altres sistemes, com la que consisteix en tres pedres plantades de cantell, una de gran (pedra mare) i dues de més petites a cada costat (filloles).

BIBLIOGRAFIA

- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, p. 337.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, p. 7.

SEPOLCRE D'HUG DE COPONS

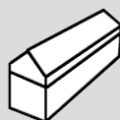

Nucli: El Llor

Distància des de Cervera: 9,5 km

Accés: Carretera asfaltada

Indret: Element que forma part de la col·lecció del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona (MDCS)

Tipologia: Sarcòfag

Època: s XIV (vers 1360)

Estil: Gòtic

Estat de conservació: Bo

Interès: Molt alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Funerari

Actual: Element museístic

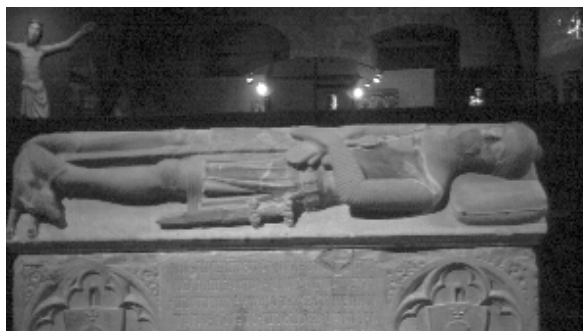
DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Emplaçament original a l'interior de l'església del Llor (fons fotogràfic Salvany)

La present descripció és un resum de la feta per la professora d'història de l'art de la Universitat de Barcelona, Francesca Español.

El sepulcre és de pedra policromada, molt ben conservat i d'una gran qualitat. Consta del sarcòfag que recolza sobre el llom de dos lleons, i de la coberta, en la qual s'ha representat en alt relleu la figura jacent del difunt. La caixa presenta dos requadres situats als extrems, amb l'heràldica familiar esculpida dins d'un cercle amb quadrilòbul intern i representada per un escut triangular curvilini, en el camper del qual s'hi documenta en relleu un copó. Entre ambdós requadres un camp epigràfic amb la inscripció: XVIII DIES DE HVTUBRI (sic) ANNO DOMINI MCCC QVINQVAGESIMO QARTO (sic) MORI LONRAT NVUCH DE COPONS EN CERDENYA EN AIVDA DEL SENYOR REI DEL QVAL APORTAREN LA OSA ACI E IAV EN AQVESTA TOMBA. Aquesta solució de la caixa té molts punts de semblança amb altres dos sepulcres, un d'un personatge

Emplaçament actual al Museu Diocesà de Solsona

desconegut que es troba a l'església de Montpalau, mentre que l'altre correspon al mercader Jaume Serra "Menor", situat dins la seva capella particular a l'església de Santa Maria de Cervera, la caixa del qual es sosté damunt dos lleons que es miren, amb sengles animals a les seves extremitats.

Pel que fa a la coberta, l'ocupa la figura jacent d'un cavaller tallat en alt relleu. Aquesta és la part més superba del sepulcre, on precisament descobrim la mà d'un notable escultor. El treball no sols palesa un acurat coneixement dels recursos tècnics, sinó una gran sensibilitat i domini del propi ofici. El cap del difunt reposa damunt d'un coixí i el seu rostre mostra placidesa. Té les mans creuades sobre la falda i sosté, al bell mig, una espasa. Duu cota de malles amb jaqué superior, cenyit per una corretja en la qual s'ha emprat el senyal heràldic familiar com a element ornamental. D'ella penja un coltell col·locat dins la beina. Es tracta de la reproducció d'una daga molt sumptuosa, l'empanyadura de la qual podria haver estat de vori. Això obligaria a pensar en una peça importada, atès que aquest tipus de producció no es documenta a la península. Volem fer notar les similituds evidents d'aquest pom amb un que es guarda al *Victoria and Albert Museum* de Londres. Pel que fa a l'espasa, també la seva funda és molt luxosa. A les cames el difunt duu genolleres i calça sabatons de llauna imbricats amb esperons. Els peus recolzen sobre el llom d'un gosset (el "bratxet" que esmenten els contractes de sepulcres gòtics catalans).

El monument va ser policromat i una neteja feta a

Magnífic detall del rostre del noble (fons d'imatges de l'Arxiu Comarcal de la Segarra)

finals del segle XX va posar al descobert part dels colors originals. S'utilitzà l'or en diferents zones, com en els escuts familiars, les beines de l'espasa i la daga, així com en diferents senyals heràldics que ornamenten la corretja. Per les restes conservades també podem deduir que la totalitat de la malla que llueix el difunt s'hauria daurat. El color verd, molt bonic, apareix en el jaqué.

Si el treball que hom pot observar en la indumentària assenyalava la mà d'un notabilíssim escultor, el treball del rostre ho confirma. En ell, tot i l'innegable idealisme que traspuja, s'exterioritza l'empremta de la mort. En aquest punt s'estableix una relació directa amb la figura jacent del sepulcre del mercader Jaume Serra "Menor" de Cervera. Malgrat no poder-ho documentar, es pot assenyalar la mateixa mà en els dos sepulcres. En els rostres coexisteix l'idealisme i la serenitat del traspass, plasmada mitjançant un recurs molt precís: l'obertura de la boca. Pel que fa a les celles, les parpelles, el nas i la boca tenen també un tractament semblant, cosa que corroboraria la idea d'un sol escultor.

L'autoria d'aquestes obres, malgrat que no s'hagi pogut documentar, s'atribueix a Pere Moragues.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Els Copons eren originaris de la localitat del mateix nom, actualment a la comarca de l'Anoia, però també senyorejaren el Llor. Un membre de la nissaga, Berenguer de Copons, apareix documentat durant la campanya de Sardenya d'Alfons el Benigne, rebent un hort a la vila d'Esglésies l'any 1324. Potser aquesta notícia aïllada és insuficient per a suggerir una vinculació estreta de la família amb l'illa, però és una dada que cal considerar a l'hora d'interpretar la participació d'Hug de Copons en l'expedició empresa per Pere el Cerimoniós l'any 1354, en la qual va morir. La inscripció en el seu monument funerari indica aquesta circumstància. Va finir el 18 d'octubre d'aquell any a Sardenya. Els seus ossos foren portats des de l'illa i col·locats en el sepulcre del Llor. És difícil de precisar res sobre la vida d'aquest personatge; les genealogies l'ignoren i la documentació publicada tampoc no l'esmenta. D'altra banda desconeixem quin parentiu existí entre ell i Berenguer de Copons, senyor del Llor, atestat l'any 1372.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Aquesta peça va ser portada al Museu de Solsona entre 1936 i 1939. consta amb el número 131 de l'inventari general del MDCS.

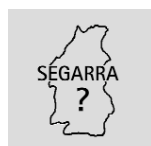
Fotografies antigues permeten determinar el seu emplaçament exacte, situat en alt i sostingut per les dues mènsules entallades en forma de lleó, a l'esquerra de l'absis romànic. No obstant, es creu que en un

moment indeterminat for canviat d'ubicació, ja que el lloc on estava situat l'any 1936 és del tot infreqüent.

BIBLIOGRAFIA/FONTS

- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, làmina XXII.
- ESPAÑOL, Francesca, *Sepulcre d'Hug de Copons, dins Museu Diocesà i Comarcal de Solsona*. Catàleg d'Art Romànic i Gòtic. Barcelona 1990, ps. 208-211-
– *Fons fotogràfic Salvany-Biblioteca de Catalunya*.
- *Fons d'imatges de l'Arxiu Comarcal de la Segarra*.
- SALA, Joan-Plàcid, *Hug del Llor i de Copons* dins "La Veu de Torreflor" núm. 18, Torrefeta 1989.

ESTELES DISCOÏDALS

Nucli: El Llor
Distància des de Cervera: 9,5 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: A la plaça que hi ha al costat de l'església

Tipologia: estela funerària
Època: Medieval (s XII/XIII)
Estat de conservació: Regular
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Culte
Actual: Element ornamental

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Estela de l'antic fossar; ara a la placeta de vora l'església

De les dues esteles que hi havia a l'antic fossar del Llor, desafectat l'any 1920 i convertit en una plaça dedicada a Mn. Joan Augé i Closa a les darreries de l'any 1995, tan sols se'n conserva una.

L'estela conservada és anepigràfica i amb peduncle, decorada en una sola cara amb el motiu de la creu grega en relleu dins orla, amb una incisió que ressegueix el disc i es perllonga pel braç vertical de la creu cap a baix. Si seguim el quadre tipològic de Miró Rossinach, ens trobaríem davant d'una creu fixada amb cercles múltiples. Pel que fa al peduncle, aquest és de costats paral·lels, d'amplada inferior al diàmetre del disc. Les seves mides són: 38,5 cm de diàmetre del disc, mentre que el peduncle en fa 39 d'alçada, 21,5 d'amplada i 14 de gruix. Està força

ben conservada. Per a certs estudiosos, la simbologia de la creu grega evoca la mort redemptora de Crist i el cercle és l'Eternitat de Déu o roda mística, també el cosmos i la perfecció. Simbolitza la resurrecció i la vida eterna.

L'estela no localitzada també era anepigràfica, d'aspecte rudimentari i tallat poc destre. Enlloc de presentar un disc ben remarcat, aquesta estela tenia perfil semi-circular o de mig disc, acabat amb vores arrodonides a manera de lòbuls i peduncle. Miró Rossinach la qualifica de "estela amb espatlles de figura molt particular" i tipològicament la classifica com una estela de disc anicònic, sense orla, situada dins el grup d'esteles "amb espatlles", amb peduncle, costats paral·lels i amplada inferior al diàmetre del disc. Mesura: 30 cm de diàmetre del disc, 45 d'amplada de les espatlles i el peduncle té unes mides de 18 cm d'amplada per 15 de gruix.

Segons la *Catalunya Romànica*, podrien ser data-des a finals del segle XII o primers del XIII.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de les esteles funeràries discoïdals de Sant Pere de Mas Pujol.

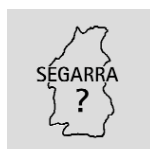
NOTES COMPLEMENTÀRIES

En parlar d'aquestes esteles no podem més que condemnar la desídia d'alguns responsables municipals en el moment en què es va construir la plaça Mn. Joan Augé Closa sobre l'antic fossar. D'una banda perquè els treballs d'excavació de l'antic fossar es van dur a terme d'una forma irregular i de l'altra perquè van llançar-se a la runa les dues esteles funeràries estudiades en aquesta fitxa, sent salvada la primera gràcies a la intervenció de Josep M. Rius.

BIBLIOGRAFIA

- Catalunya Romànica: *el Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Segarra i l'Urgell*, vol XXIV. Barcelona 1997, p. 475.
- MIRÓ, Josep Maria, *Esteles funeràries discoïdals de la Segarra*. Tàrrrega 1986, ps. 17-106.
- Idem: *Dues esteles funeràries discoïdals al Museu Duran i Sanpere de Cervera (La Segarra)*, dins Miscel·lània Cerverina I. Cervera 1983, ps. 87-91.

CREU DEL FOSSAR

Nucli: El Llor
Distància des de Cervera: 9'5 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Ja no existeix

Tipologia: Creu monumental
Estat de conservació: Ja no existeix
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:
Original: Religiós/Culte
Actual: Ja no existeix

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

De la primitiva creu de fossar avui ja no es conserva res. Fins a finals del segle XX primers d'aquest segle XXI, encara es conservava, en molt mal estat, el basament i part del fust i fins als anys seixanta del segle passat encara es conservava intacta tota l'estructura del fust, mancant tant sols la creu, que probablement era de ferro.

Fotografia de les restes que encara es conservaven l'any 1995. Avui ja no existeix

El basament era quadrat i feia 47 x 47 x 28 cm d'alçada, amb les arestes superiors bisellades. El fust també era de secció quadrada, 15 x 15 cm, i en l'arrencada en convertia en vuitavat.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar fitxa de la Creu del Cementiri Vell de Bellvei.

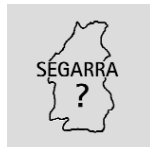

Emplaçament original amb el campanar de l'església al fons (fons Duran i Sanpere-ACSG)

BIBLIOGRAFIA/FONTS

- Arxiu fotogràfic Duran i Sanpere.
- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9'31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

ESTELA FUNERÀRIA DEL CAMÍ DE LA VALL

Nucli: El Llor
Distància des de Cervera: 10,3 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: Des del Llor agafar el Camí de la Vall fins la cruïlla amb el camí de Sant Ramon a uns 750 m del nucli

Localització: LN 41° 44.018 - LE 1° 18.929

Tipologia: Estela funerària
Època: s XIX (1877)
Estat de conservació: Regular
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:
Original: Monument funerari
Actual: Monument funerari

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Bloc monolític en forma de paral·lelepípede rectangular, esculpít en pedra arenosa i que fa 142 cm d'alçada per 40 d'ample i 15 de gruix. Presenta la capçalera amb els cantells arrodonits i treball ornamental amb camp epigràfic en una de les seves cares.

Estela que recorda l'assassinat ocorregut en aquell lloc

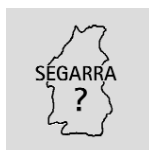
Una incisió ressegueix tot el perfil; en la part superior presenta incisa una creu llatina de braços completament rectes i a sota, un ampli camp epigràfic amb la següent inscripció: "aquí (ha) muerto / alevosamente / Ramon / (...) / (...) / a cristo / del llor (...) / (...) del dia 10 / de Agosto de 1877 / volviendo de sus / faenas de la viña / cristianos / rezad un / padrenuestro / por el eterno des / canso de su alma".

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

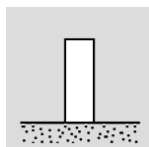
Es tracta d'una estela mortuòria que recorda l'assassinat ocorregut en aquell mateix indret on es troba clavada l'estela.

PILARET DE SANT ANTONI

Nucli: El Llor
Distància des de Cervera: 9,5 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Dins el nucli urbà

Tipologia: Pilaret
Època: Segles XIX-XX
Estat de conservació: Regular
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:
Original: Religios/Culte
Actual: Religios/Culte

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

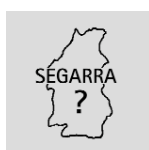
Conjunt monumental dedicat a Sant Antoni Abat, consistent en un pilaret coronat per una capelleta, el qual es troba lleugerament desplaçat del seu lloc originari. Aquest canvi fou efectuat durant el darrer quart del segle XX, moment en el qual segurament també s'alterà la seva fesomia. Actualment presenta un arrebossat que impedeix conèixer amb més exactitud l'obra.

Pilaret dedicat a Sant Antoni

Està format per basament, pilar i capelleta. El basament està fet amb pedra calcària i rejunt de morter, de secció quadrangular (120 x 109 cm) i s'hi accedeix mitjançant dos graons. El pilar és quadrat, fent 53 x 53 cm i 129 d'alçada, estant arrebossat amb ciment i arena i coronat per un voladís motllurat de 81 x 81 cm i 15 d'alçada, esculpit en pedra sorrenca. La capelleta, que fa 68 x 58 cm i 88 d'alçada, també presenta arrebossat de ciment i arena. En el seu interior es troba una figura moderna de guix.

PICA BAPTISMAL

Nucli: El Llor
Distància des de Cervera: 9,5 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Pica
Època: s XVII/XVIII
Estil: Barroc
Estat de conservació: Dolent
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:
Original: Religios/Culte
Actual: Religios/Culte

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

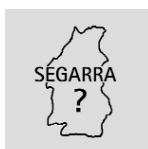

Pica baptismal de pedra sorrenca composta de dues parts: columna i pica.

La columna o canya fa 58 cm i es troba dividida en dues peces amb basament motllurat, estant el capítell en un estat molt malmès.

La pica és de planta circular, amb un diàmetre de 74 cm i 35 d'alçada, amb un cordó central llis que la divideix en dues seccions. La secció inferior presenta un motiu ornamental en relleu a base de gallons i incisions triangulars capicua-des al damunt. La secció superior presenta, per sobre del cordó, un fris amb incisions a manera de cassetons. Aquest tipus de decoració pertany als models classicistes que van popularitzar-se a partir del segle XVI, sent també molt utilitzats en la decoració arquitectònica dels retaules de fusta. Corona la pica una vora plana i sortint, a més de l'encaix per l'antiga tapa de fusta, avui desapareguda.

PICA BENEÏTERA

Nucli: El Llor
Distància des de Cervera: 9,5 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Pica
Època: s XVII/XVIII
Estil: Barroc
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:
Original: Religios/Culte
Actual: Religios/Culte

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Pica beneïtera de pedra sorrenca que es troba encastada a la paret.

És de planta circular, fent 44 cm per 29,5 i 28 d'alçada, amb un cordó central llis que la divideix en dues seccions. La secció inferior presenta un

Pica sobre pilar i encastada a la paret

motiu ornamental en relleu a base de gallons, mentre que la superior per sobre del cordó desenvolupa una motllura còncava, amb la vora superior del llavi sortint arrodonit i llis.

CREU PEDRÓ DE SANT ANTONI

Nucli: La Morana
Distància des de Cervera: 14 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: A uns 100 metres del nucli, en la cruïlla del camí de la Bassa Nova amb el camí de Guarda-si-Venes

Localització: LN 41° 47.801 - LN 1° 15.865

Tipologia: Creu pedró
Època: s XVIII (1772)
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Culte
Actual: Religiós/Culte

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Creu padró que imita les primitives construccions de creus monumentals damunt d'un pedró, també anomenada creu oratori o pilaret. Estava compost de pilar, capelleta i creu.

El pilar està fet amb pedra del país, més o menys acarreuada i relligada amb morter de ciment i arena, en forma de paral·lelepípede rectangular (145 cm, d'alçada per 59 d'amplada i 50 de gruix). És molt probable que en el moment del seu trasllat es variés l'estructura originària.

La capelleta, de 70 cm x 50 de base i 65 d'alçada, realitzada amb pedra del país, és tota d'una peça. Forma coberta a doble vessant a l'interior de la qual hi ha la fornícula per emplaçar-hi Sant Antoni (l'actual és de plàstic), protegit per una reixa de forja. Damunt de la fornícula hi ha incisa la inscripció "1772".

La creu arrenca d'un podi cònic, situat damunt l'aresta dels aiguavessos de la capelleta. És de ferro forjat, amb els braços de creu llatina eixamplats imitant la flor de lis.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

En general, totes les creus tenen el significat espiritual de predisposar a l'oració, tant a Crist com a la

Verge o als sants. Aquesta finalitat espiritual encara pren més relleu en les anomenades creus pedró, creus oratori o pilarets, com ho constata el fet que les creus pedró, a diferència de les creus monumentals de pedra, tenen les imatges dins d'unes petites capelletes, moltes rere una reixa, tal com veiem en aquesta de la Morana.

Per a més informació sobre les creus consultar la fitxa de la Creu de Florejacs i la Creueta.

BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

MONÒLIT FUNERARI DE GABRIEL BENEIT

Nucli: La Morana
Distància des de Cervera: 15,7 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: Des de la Morana agafar el camí de la Bassa Nova i a 1,7 km, en el marge d'una antiga carrerada, a la partida de Reguerols

Localització: LN 41° 47.317 - LE 1° 15.464

Tipologia: Monòlit funerari
Època: s XIX (1861)
Estat de conservació: Regular
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Monument funerari
Actual: Religiós/Monument funerari

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Bloc monolític de forma irregular esculpit en pedra del país, que fa 139 cm d'alçada, sent més ample i gruixut en la seva part inferior que no pas en la zona superior o epigràfica.

La part inferior o basament té una amplada de 54 cm i 30 de gruix; està ben escairada i no presenta cap tipus de decoració.

La part superior o epigràfica té una amplada de 41 cm i 20 de gruix; també està ben escairada i presenta motiu ornamental

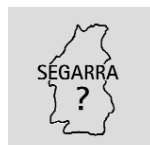
Creu pedró dedicat a Sant Antoni

Monòlit dedicat a Gabriel Benoit

de creu llatina excisa de braços amples i camp epigràfic a sota, on es llegeix: "DIA.3.DE.OC/TU-BRE.DE.AY/1861 MVRIO/GRABRIEL.BE/NEIT.LO.MA/TO.-VN.ARBOL".

CREUS DEL CALVARI

Nucli: La Morana
Distància des de Cervera: 14 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins el nucli urbà

Tipologia: Creu monumental
Època: s XVII/XIX
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Culte
Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Del primitiu conjunt monumental que revivia les catorze estacions del Via Crucis només es conserva una creu incisa en el mur exterior del cobert de l'era del castell de cal Crispí i el basament, part del fust i de la creu d'una de les tres creus que simbolitzaven el Calvari. D'aquestes tres creus, l'any 1936 ja només en quedaven dues.

Segons notícies orals, el patró tipològic d'aquestes creus és pràcticament idèntic, és a dir, conjunt de creus incises a la roca o en els murs d'un marge, només trencat per les creus corresponents al Calvari, amb un caràcter més monumental. Gràcies a les notícies orals, podem saber el recorregut que seguia el Via Crucis, el qual sortia de l'església parroquial de Sant Esteve en direcció al camí de Sant Martí, pel camí que voreja per sota la "torra", arribant a les creus del calvari que estaven situades en el pati de l'actual cal Torra.

Sobre la creu conservada a la sortida del poble, en el cobert de cal Crispí, assenyalem que es tracta d'una creu llatina incisa al mur, de factura molt humil, que mesura 145 cm de braç vertical per 70 de braç horitzontal. Pel que fa al Calvari, documentem l'existència de fragments d'una de les tres creus, també extraordinàriament senzilles, que podem reconstruir parcialment: un podi de 91 cm d'alçada i de forma irregular; part del fust que mesura 50 cm; part de la creu de

Creu del Calvari incisa en un mur del poble

Creus de calvari en una imatge de l'any 1936 (fons Duran i Sanpere-ACSG)

pedra, escapçada pel braç vertical, que presenta incisió senzilla central en forma de creu llatina i que amida 54 cm de braç horitzontal i 45 el vertical.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de les Creus de Calvari de Gra.

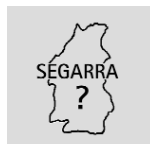
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Segons notícies orals, durant la Guerra Civil de 1936/39 van enderrocar-se les Creus del Calvari. En la immediata postguerra se'n va refer una, la qual posteriorment fou fragmentada de manera accidental amb motiu d'unes obres en la xarxa elèctrica.

BIBLIOGRAFIA/FONTS

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- *Fons fotogràfic Arxiu Agustí Duran i Sanpere*.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

PICA BAPTISMAL

Nucli: Palou
Distància des de Cervera: 20 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Pica
Època: s XVI
Estil: Renaixentista
Estat de conservació: Regular
Interès: Alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Parament de culte
Actual: Religios/Element ornamental

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Pica baptismal que fa 112 cm d'alçada i està composta per peanya i pica.

La peanya està esculpida en pedra saulonenca del país, amb forma de columna cilíndrica i fust estriat d'estil clàssic i un basament de tipus toscà; aquesta part de la pica mesura 64 cm.

La pica, de 48 cm d'alçada, es troba realitzada en pedra de bona qualitat; va ser parcialment restaurada de forma indeguda. Des d'un punt de vista formal, la pica presenta collarí inferior a manera de motllura esglaonada, mitjançant la qual la pica s'uneix a la peanya. El cos principal és de planta circular i secció cònca, amb un diàmetre extern de 73 cm i un perímetre circular de 222. Com a element decoratiu un cordó llis parteix el cos i mentre en l'espai inferior hi ha una decoració parcial amb motius lobulats incisos, en l'espai superior la decoració és de motius geomètrics incisos. Remata una vora motllurada de gola amb un llavi pla, on visualitzem un encaix que servia anti-gament per tancar la pica amb una tapa de fusta.

Pica d'estil renaixentista

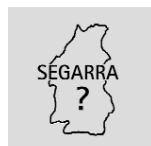
NOTÍCIES HISTÒRIQUES/FONTS

En la visita pastoral del Bisbe d'Urgell celebrada el dia 11 d'octubre de l'any 1758 a la parròquia de Palou, en referència a la pica baptismal es diu: *"...que es de piedra cerrada la tapa de madera con llave, que queda en poder del rector, y dentro de ella guarda el agua del Sto. Bautismo en una copa de alambre con su Barquillo de los mismo para echar el agua, todo a proposito, lo demas necesario para dicho Sacramento se guarda en la sacristia"*.

BIBLIOGRAFIA

- *Inventari del Servei del patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya.*
- *Visites Pastorals (Oficialitat de Sanaüja)*, llibre 111 (1758). Arxiu Diocesà d'Urgell.

CREU

Nucli: Palou
Distància des de Cervera: 20,2 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: sortint de Palou pel carrer del Portal, agafar l'antic camí a Florejacs; a tocar de la bassa roques
Localització: LN 41° 49.844 - LE 1° 14.942

Tipologia: Creu monumental
Època: Medieval/Moderna
Estat de conservació: Regular
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Culte
Actual: Element ornamental

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Exemple de creu aixecada als voltants d'un poble, en el pas d'un camí, probablement medieval, d'accés al nucli de Palou pel seu vessant sudoest. La seva factura és molt senzilla, amb una pedra en forma de pilastra clavada al terra d'una cinglera i amb una creu de ferro al capdamunt.

Creu de Palou

El tronc o pilastra és de pedra del país, té 2 m d'alçada i planta quadrangular de 28 x 19 cm. La seva traça és molt humil i es troba força malmesa.

La creu primitiva, de ferro, no s'ha conservat. Durant anys hi va haver un braç vertical de ferro. Darrerament es va col·locar una creu llatina de forja de 38 cm de braç vertical per 23 del braç horitzontal, presentant en l'encreuament una petita esfera tallada a manera de reliquiari. En un costat de la part inferior del braç vertical trobem les quatre barres catalanes com a element decoratiu, i en l'altre una espiga.

OTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de La Creu de Florejacs i la Creueta

NOTES COMPLEMENTÀRIES

La creu de forja que hi ha ara és obra de Ramon Escolà, de cal Madaleno.

El 1993 Ton Isant, de cal Batiste, va ser l'encarregat de redreçar el fust i de fixar-hi la moderna creu de forja.

BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

ESTELES DISCOÏDALS

Nucli: Palou
Distància des de Cervera: 20 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: En el mur del cementiri
Localització: LN 41° 49.057 - LE 1° 15.823

Tipologia: Esteles funeràries
Època: s XI/XVII
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Element ornamental

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

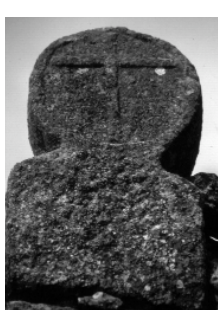
Conjunt de tres esteles discoïdals anepigràfiques i amb peduncle, localitzades damunt tres cantonades del mur de tancament de l'actual cementiri de Palou, bastit l'any 1891. Procedeixen de l'antic fossar.

Estela A

L'estela A està emplaçada a la cantonada nord i fa 66 cm d'alçada, 35 de diàmetre del disc, 18 de gruix i 21 d'amplada del coll de l'estela, mentre que la base del peduncle en fa 34. Presenta el mateix relleu a les dues cares: creu grega amb els quatre braços units a una orla. Està molt erosionada. El peduncle té forma de cua d'oreneta.

L'estela B es localitza a la cantonada esquerra de la porta d'ingrés al cementiri. Fa 63 cm d'alçada, 37 de diàmetre del disc, 19 de gruix, mentre que l'amplada del coll de l'estela és de 15 cm i l'amplada de la base del peduncle de 39. En una de les cares presenta relleu de creu llatina dins orla, mentre que a l'altra no se n'observa cap, segurament per efectes de l'erosió. El peduncle és més ample que el diàmetre del disc. Se la pot classificar dins el grup d'esteles antropomòrfiques que recorda llunyanament les estàtues menhirs i ídols prehistòrics.

Estela B

Estela C

L'estela C està situada a la cantonada dreta de la porta d'ingrés al cementiri. Fa 68 cm

d'alçada, 35 de diàmetre del disc, 18 de gruix, 20 d'amplada del coll de l'estela i 34 d'amplada de la base del peduncle. Les dues cares presenten com a motiu ornamental la figura de la creu grega amb els quatre braços units a una orla. El peduncle té forma de cua d'oreneta.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de les esteles funeràries de Sant Pere de Mas Pujol.

BIBLIOGRAFIA

- MIRÓ, Josep Maria, *Esteles funeràries discoïdals de la Segarra*. Tàrraga 1986, ps. 17-106.
- Idem: *Dues esteles funeràries discoïdals al Museu Duran i Sanpere de Cervera (La Segarra)*, dins *Miscel·lània Cerverina I*. Cervera 1983, ps. 87-91.

CREU DEL PEDRÓ DE SANTA MARIA DEL BOSC

Nucli: Palou
Distància des de Cervera: 23,1 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: Per la L-313 de Guissona a Ponts, s'a-gafa una pista a mà dreta en l'indret on hi ha la caseta de "Peones Camineros" en direcció al Mas Casanova, a uns 4 km de Palou
Localització: LN 41° 49.848 - 14.644

Tipologia: Creu pedró
Època: s XX (anys 60)
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Culte
Actual: Civil/Monument

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Creu pedró que imita les antigues construccions de creus monumentals damunt d'un pedró, també anomenada creu oratori. Està formada per: basament, pedró i creu.

El basament o podi és quadrat i es troba bastit damunt la cinglera. Fa 217 cm x 249 i 18 d'alçada.

El pedró es troba centrat al basament i té forma de paral·lelepípede rectangular o

Pilar modern, dedicat a Santa Maria del Bosc

pilar, i està coronat amb una coberta d'estructura piramidal. El pilar mesura 266 cm d'alçada i 100 cadascuna de les quatre cares verticals. Presenta parament de pedra més o menys acarreuada amb junta d'argamassa de calç i terra, amb fragments de pedra falcant. En la cara sud del pilar trobem un mosaic de dotze rajoles de 13,5 x 13,5 cm, amb un policromat vidriat representant la Mare de Déu dempeus, sobre un núvol, sostenint el Nen amb el seu braç esquerre, apareixent-se a un caçador i amb el decorat del Mas Casanova al fons. Està signat per J. Guivernau. La rajola imita les formes i la tècnica de la ceràmica catalana policromada del segle XVII. Per sota d'ella una nova cavitat rectangular, feta també de rajola policromada, porta la inscripció "Sta. Maria del Bosch/Ora pro nobis".

Detall de la rajola policromada amb la imatge de la Verge

El conjunt es corona amb una estructura piramidal amb basament de pedres picades en forma de llosa, el qual sobresurt del pla vertical de les cares del pilar tot fent un ràfec. L'estructura piramidal és de pedra i acabat amb un arrebossat de calç i terra.

La creu és de ferro forjat, de tipologia grega amb els braços eixamplats, estant unida a la resta de l'estructura mitjançant una verga d'uns 20 centímetres.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

En general, totes les creus tenen el significat espiritual de predisposar a l'oració, homenatjar el Crist i venerar a la Mare de Déu i als sants. Aquesta finalitat espiritual pren encara més relleu en les anomenades creus pedró, o creus oratori, degut a les imatges inserides dins una capelleta o dibuixades en ceràmica.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

La creu pedró estudiada en aquesta fitxa va ser finançada per Josep M. Blanc i Romeu, antic propietari del Mas Casanova, el qual també va promoure la contrucció, prop del mas, d'un monòlit de pedra de tres metres d'alçada, dedicat a la memòria de Jaume d'Urgell, el qual porta la inscripció "Fidelitat a la memòria de Jaume "el dissortat", darrer comte d'Urgell. MCCCCXXXIII", i l'escut d'armes. També va promoure la construcció d'una creu de formigó en un turonet, al peu del qual hi passa el camí d'accés.

BIBLIOGRAFIA

— BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, p. 28.

CREU DEL CEMENTIRI

SEGARRA ?

Nucli: Ribes

Distància des de Cervera: 8 km

Accés: Carretera asfaltada

Indret: Dins el cementiri

Localització: LN 41° 44.000 - LE 1° 15.141

Tipologia: Creu monumental

Època: finals s XVII ?

Estat de conservació: Dolent

Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Culte

Actual: Religios/Culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

De factura senzilla pel que fa al sòcol i al fust, presenta un treball escultòric més o menys acurat a la creu. No sabem si anava precedida d'una graonada, malgrat que és probable ja que la creu actual queda molt baixa. És possible que quan als anys quaranta del segle XX fou traslladada des de l'antic fossar, al costat de l'església de Santa Anna, fins a la seva ubicació actual es perdés aquesta part de la creu.

Detall de la creu

El sòcol és de secció circular, de 65 cm de diàmetre; actualment sobresurt uns 12 cm del terra.

El fust o pilar és vuitavat i fa 112 cm d'alçada i es conserva molt malmès.

La creu és de tipus grega, és a dir, braços d'igual mida, damunt un podi decorat a base d'incisions en tot el perímetre de les dues cares així com en el seu perfil. El podi, en forma de piràmide truncada, presenta tres nivells o motlures amb quatre boles que decoren la intersecció de les arestes inferiors. Entre creu i podi el conjunt fa 58 cm (18 del podi i 40 de la creu).

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de la Creu del Cementiri Vell de Bellvei.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

L'antic fossar de Ribes, probablement d'ús reservat a la família Alió (després Solsona), situat a redós de l'església de Santa Anna, entre cal Quaresma i cal Navés, va ser desafectat el 1944, amb la qual cosa van traslladar l'emplaçament de la creu al nou cementiri.

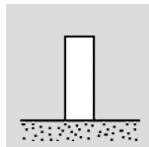
BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9'31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

PILARET DE SANT ANTONI

Nucli: Ribes
Distància des de Cervera: 9 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Ja no existeix

Tipologia: Pilaret
Època: s XIX (1808)
Estat de conservació: Ja no existeix

UTILITZACIÓ:

Original: Civil-religiós/Culte
Actual: Ja no existeix

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Actualment tot el conjunt està destrossat i les restes s'han perdut

Aquest pilaret, avui desaparegut, estava format per un pilar de pedra i una capelleta. Fins a finals del segle passat/primers de l'actual es conservava un munt de pedres i dues lloses amb el rebaix per encaixar la capella.

El més ben conservat era la capelleta dedicada a Sant Antoni Abat, feta d'un bloc monolític de pedra sorrenca amb un cos en forma de paral·lelepípede rectangular, coronat per un frontó triangular amb els aiguavessos escopint als costats. El cos feia 66 cm d'alçada i la base 53 x 38, mentre que la fornícula mesurava 55 cm d'alçada per 37 d'ample i 22 de fondària, estant tancada per un engrallat de forja amb la data "1908", també de forja, dins la qual s'aixoplugava la imatge de Sant Antoni.

El frontó triangular sobresortia del cos principal formant un timpà amb la data incisa de "1808".

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Aquest pilaret fou pagat per la família Mestre, de Ribes. La memòria oral explica que uns avantpassats de

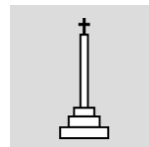
cal Mestre van bolcar el carro, sense conseqüències per a la seva integritat física. En agraïment van aixecar un pilaret dedicat a Sant Antoni Abat en aquell mateix indret.

L'estiu de 1995 va caure i ja no es va tornar a aixecar. A finals del segle passat o primers d'aquest, es va eixamplar el camí on estaven les restes caigudes, de manera que les poques pedres que quedaven i la capelleta van acabar de desaparèixer.

CREU PEDRÓ DE RIBER

Nucli: Ribes
Distància des de Cervera: 8 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Dins el nucli urbà

Tipologia: Creu pedró
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Civil-religiós/Culte
Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Restes de l'antiga creu-pedró, de factura molt humil

Aquesta antiga creu pedró actualment es troba situada sobre una paret de tanca cantonera.

Per les seves formes i detalls creiem que aquest element de pedra hauria estat una creu pedró o creu oratori. Actualment només es conserva la part superior del pedró. Es tracta d'un bloc monolític de pedra sorrenca, en forma de prisma de secció rectangular amb els cantells superiors tallats a l'esbiaix, formant dos aiguavessos que escupen als costats. Mesura 74,5 cm d'alçada i la base 72 x 42.

Centrada hi trobem una fornícula amb la base oberta, que fa 612 cm d'alçada per 45 d'ample i 29 de fondària, sense cap imatge en el seu interior. En el pla superior, centrat, hi documentem una incisió circular on devia

Emplaçament actual situat damunt d'un marge

anar clavada la creu de ferro, seguint l'esquema lògic de les creus pedró.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

En general totes les creus tenen el significat espiritual de predisposar a l'oració, homenatjar el Crist i per extensió venerar a la Mare de Déu. Aquesta finalitat espiritual encara pren més relleu en les anomenades creus pedró o creus oratori, com ho constata el fet que, a diferència de les creus monumentals de pedra, les imatges queden dins un diminuta capelleta, normalment rere una reixa.

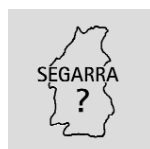
NOTES COMPLEMENTÀRIES

La memòria oral no recorda que aquesta creu pedró hagués aixoplugat cap sant o santa. Si que es recorda, però, que va ser moguda del seu emplaçament original.

BIBLIOGRAFIA

— BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, p. 38.

ESTELES FUNERÀRIES

Nucli: Sant Martí
Distància des de Cervera: 14,6 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins el nucli urbà

Tipologia: Estela funerària
Estat de conservació: Regular
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Dins l'antic fossar de Sant Martí es van localitzar dues esteles funeràries. El recinte ara està completament tancat i tan sols es pot veure parcialment l'interior si hom s'enfila dalt del mur. Malgrat haver fet aquest exercici, actualment no es poden veure les esteles, segurament perquè estan tapades per l'herba que cobreix el terra de l'antiga sagrera de Sant Martí.

Aquestes esteles, que anomenarem "A" i "B", són difícils de datar, però segurament l'estela A no es remunta més enllà del segle XVII o XVIII, mentre que

Estela funerària de l'antic fossar. Actualment no és visible

Estela funerària de llosa (imatge de l'any 1995)

la B no deu ser anterior al segle XIX o poder pertanyer al segle XX.

L'estela A és discoïdal anepigràfica amb peduncle. De factura molt senzilla presenta dues incisions rectilínies en una de les cares, volent representar el motiu de la creu llatina. No té orla.

L'estela B és una llosa anepigràfica. De forma més o menys rectangular, en una de les cares presenta unes incisions molt senzilles que representen el motiu de la creu grega, amb braços lleugerament eixamplats dins una orla o cercle, també incís.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

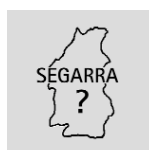
Consultar la fitxa de les esteles funeràries de Sant Pere de Mas Pujol.

BIBLIOGRAFIA

— MIRÓ, Josep Maria, *Esteles funeràries discoïdals de la Segarra*. Tàrraga 1986, ps. 17-106.

— Idem: *Dues esteles funeràries discoïdals al Museu Duran i Sanpere de Cervera (La Segarra)*, dins *Miscel·lània Cerverina I*. Cervera 1983, ps. 87-91.

PICA BENEÏTERA

Nucli: Sant Martí
Distància des de Cervera: 14'6 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Pica beneïtera
Època: Primers s XVIII
Estil: Barroc
Estat de conservació: Dolent
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Parament pel culte
Actual: Religiós/Parament pel culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Pica beneïtera de pedra, composta per dues parts: columna i pica.

Imatge on es pot veure el mal estat en què es troba aquesta pica

La columna és monolítica i fa una alçada de 76 cm. Té forma de balustre amb un cordó llis a la part inferior, un altre a la part superior i un de central més gruixut que els anteriors. Actualment es troba molt malmesa per l'erosió de la pedra.

La pica fa 62 cm per 50 per 25 d'alçada. És de planta en forma de quadrifòlia irregular. Unes incisions rectilínies moren en un cordonet ondulat que voreja la pica per baix, des d'on sorgeix el cos principal, decorat amb motius fullats en relleu. Un cordí llis separa el cos principal de la pica d'un espai llis que s'interposa amb la vora superior de la pica, en forma de llavi pla, sortit i caigut.

Actualment la trobem parcialment encastada a la paret i se li ha fet una restauració molt matussera.

El podi és irregular, en forma de piràmide truncada en la part superior. Fa 67 cm. d'ample de base i 50 d'ample a la zona superior per 43 d'alçada. La creu és de tipus grega i es troba lleugerament desplaçada cap a un costat del podi. Fa 55 cm tant d'alçada com d'amplada i 16 de gruix. Creu i podi s'han unit amb morter.

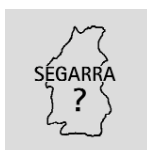
NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Al segle XVI es va començar a donar la deguda importància als cementiris que hi havia a redós de les esglésies. Els bisbes van manar que fossin tancats, amb la construcció de pedres a tot el voltant a fi de que no entressin "cavalleries ni animals inmundos" al lloc sant on reposaven els fidels. La construcció d'aquestes parets va fer desaparèixer les antigues creus fita que eren posades per delimitar l'espai destinat a enterrament. Aquestes, quan eren de ferro o de pedra més o menys treballades, eren posades damunt la tanca del cementiri, com la de Sant Martí de la Morana.

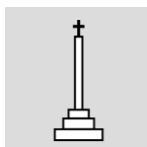
BIBLIOGRAFIA

— GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

CREU DE FOSSAR

Nucli: Sant Martí
Distància des de Cervera: 14,6 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins el nucli urbà, a l'antic fossar

Tipologia: Creu monumental
Època: Moderna
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/creu fita de fossar
Actual: Element ornamental

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

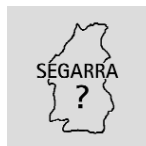

Creu de l'antic fossar de Sant Martí

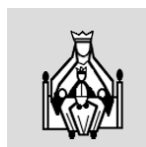
Antiga creu fita la finalitat de la qual era delimitar l'espai físic del fossar. Actualment la localitzem damunt d'un dels seus murs de tancament.

És de factura molt humil i està esculpida en pedra del país, sense cap element decoratiu. Fa 98 cm d'alçada i consta de dues parts: podi o basament i creu, que recorden una creu de calvari.

MARE DE DÉU DE SANTES MASSES

Nucli: Sedó
Distància des de Cervera: 7,5 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Talla
Època: s XIII/XIV
Estil: Gòtic
Estat de conservació: Bo
Interès: Molt alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Religiós/Objecte de culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Imatge de la Verge amb el nen, que respon al model clàssic d'aquesta tipologia, ja plenament desenvolupat al llarg del segle XII, i que aquí es presenta sota la forma d'un gòtic primitiu.

Es tracta d'una representació de la *Theotokos*, pròpiament feudal, o Verge coronada presentant el fill als homes, on ella és la *domina*, la senyora dels vassalls, que són tots els mortals. Seguint les característiques del romànic, ens trobem amb una imatge rígida, sense

cap mena de relació entre la Verge i el Fill, força hieràtica, amb poc interès per l'anatomia, desproporcionada, però s'observa, com ja hem indicat, algun petit indicatiu que apunta algunes característiques del gòtic.

Així, el Nen està desplaçat a l'esquerra, trencant l'eix de simetria; no està perfectament assegut sobre el genoll esquerre de la Mare, ja que l'encreuament de les cames suposa un primer intent de començar a representar-lo dret, estant lleugerament girat cap a la seva Mare, en un intent d'iniciar una petita relació entre ells dos. La mà esquerra de la Verge, acomodant el seu Fill, suposa un detall més

Imatge de la Mare de Déu de Santes Masses

Detalls de la imatge de la Mare de Déu de Santes Masses

en aquesta idea de començar a humanitzar la seva relació. El Nen Jesús no porta corona i amb la mà dreta beneeix mentre amb l'esquerra sosté el llibre sagrat de les Escripures.

La Verge porta una túnica els plecs de la qual, caiguts sobre les cames, malgrat seguir representant esquemes simètrics, tendeixen a una major naturalitat; és de coll rodó fins als peus, que sobresurten calçats amb una sabata punxeguda, recolzats sobre el

Detall del Nen Jesús

marxapeus. Du vel i corona emmerlatada. La policromia de l'escambell damunt el qual es troba assegurada la Verge representa un motiu decoratiu a manera d'arcs ogivals, típics del gòtic.

Aquests indicis ens permeten pensar que aquesta imatge pot ser de finals del XIII o primers del XIV.

La talla és de fusta i fa 75 cm d'alçada per 25 de base.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Per les seves característiques d'estil, la Mare de Déu de Santes Masses, més que pertànyer a un romànic tardà, de finals del segle XIII o primera meitat del XIV, ja seria d'un gòtic incipient.

La llegenda explica que va ser descoberta per un pastor de Tarroja en un camp de terrossos. El pastor la va portar per tres vegades a Tarroja però sempre retornava al mateix indret, on s'edificaria l'ermita. El nom de Santes Masses ve de les masses de fusta utilitzades antigament per la pagesia per afinar els terrossos.

La festivitat de la patrona de Santes Masses s'havia celebrat sempre el 21 de novembre (la Presentació), però actualment es celebra el tercer dissabte d'aquest mes. S'anava en processó a l'ermita amb les autoritats eclesiàstiques i civils, banda de música i onejant banderes i estendards, celebrant-se un ofici religiós i a la tarda es cantava el Rosari.

La devoció ha estat sempre extraordinària. En l'opuscle que citem es diu: "El santuari està rodejat per l'aureola de dotze estrelles que són: la vila de Tarroja i els pobles del Llor, el Far, Castellmeià, Bellvei, Torrefeta, Concabella, Hostafrancs, Montcortès, la Cardosa, Ribes i Sedó, que amb la seva fe i devoció a la celestial Reina s'aplegaven en temps de sequera i calamitat a cercar la Mare de Déu per traslladar-la a la parròquia per les corresponents rogatives. Tenia el privilegi de treure i tornar a col·locar la imatge al seu tron el Sr. Rector de Tarroja". Des de finals del segle XVIII i fins als anys seixanta del segle XX la imatge de la Mare de Déu era vestida i enjoiada durant les celebracions religioses.

De Goigs en honor a la Mare de Déu n'hi ha dues versions amb música diferent. La versió més coneguda, també la més antiga, consta d'onze estrofes (2 de quatre versos i 9 de sis).

Durant la Guerra Civil de 1936/39 la imatge va poder ser salvada per l'acció de tres veïns del poble.

Sembla que ha donat origen al cognom Santesmasses.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Pel perill de robatori, la Mare de Déu de Santes Masses va ser traslladada del seu lloc d'origen, l'ermita del seu nom, a l'església parroquial de Sedó a finals dels anys setanta del segle XX. A l'ermita s'hi va deixar una rèplica mediocre.

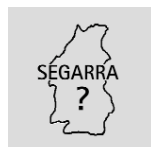
INTERVENCIONS

Amb el temps fou repintada dues vegades, la darrera blanquejada amb estrelles blaves. El 1965 va ser restaurada a Barcelona, la qual cosa va permetre eliminar la pintura sobreposada i descobrir de nou el policromat original.

BIBLIOGRAFIA

- BELLMUNT, Joan, *Fets, costums i llegendes. La Segarra III*. Lleida 1988.
- DALMASES, Núria de - JOSÉ, Antoni, *Els inicis i l'art romànic s IX-XII*, dins *Història de l'Art Català*, vol I. Barcelona 1986, ps. 164-169, 254-260.
- Idem: *L'època del Cister s XIII*, dins *Història de l'Art Català*, vol II. Barcelona 1975, ps. 154-158.
- *Goigs en alabança a Nostra Senyora de Santes Masses*. Cervera 1967.
- *Mare de Déu de Santes Masses*. Opuscle. Sedó 1991.

MARE DE DÉU AMB EL NEN

Nucli: Sedó

Indret: Es troba al Museu Diocesà d'Urgell, a la Seu d'Urgell

Tipologia: Escultura

Època: s XIV

Estil: Gòtic

Estat de conservació: Regular

Interès: Molt alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Objecte de culte

Actual: Peça de Museu

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Detall de la Verge amb el Nen

Imatge esculpida en pedra sorrenca que originalment estava policromada. Fa 132 cm d'alçada i representa un dels temes cabdals de l'art cristià: la Mare de Déu amb el Nen. Se'ns presenta dempeus, coronada i sostenint el seu Fill amb el braç esquerre. La mà dreta de la mare es troba escapçada, de la mateixa manera que el cap i la mà dreta del Nen, que

Imatge gòtica de gran bellesa

sosté la bola del món amb l'esquerra. Està lleugerament desproporcionada, amb la meitat inferior més curta que la superior. La part de darrere és plana, ja que devia ser una figura adossada a la paret o estava dins d'una fornícula.

L'escultura destaca pel seu perfil elegant i pel perfecte modelat del rostre. Porta toca, túnica cenyida de coll rodó on destaca el perfecte plegat i el detall d'unes sanefes i mantell llarg, que s'entrecrua pel davant del seu cos, de perfecte plegat i amb motiu ornamental en

forma de sanefa. El Nen vesteix túnica cenyida de coll rodó i sanefes als extrems de les mànigues i coll.

La seva postura corporal no és gens forçada. Seguint les característiques del gòtic, la figura s'ha humanitzat respecte del romànic, hi ha una interrelació entre Mare i Fill, una major naturalitat i moviment/dinamisme del cos. El rostre de la Verge expressa serenitat i naturalitat, mostrant una relació amorosa amb el seu Fill. Ha desaparegut el frontalisme i simetria anterior.

L'aproximació a la realitat de l'art gòtic es demostra per un domini major dels recursos tècnics i per la incorporació d'un major nombre d'elements extrets de l'observació directa, especialment de l'anatomia humana.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

A partir de la presència de Jaume Cascalls a les obres de la Seu de Lleida, a les darreries de 1350, la ciutat del Segre va veure desenvolupar una gran activitat escultòrica, fins el punt de convertir-se en el nucli més important després de Poblet, d'aquesta tècnica artística a Catalunya. Les causes d'aquest desenvolupament s'han de buscar en el taller que Cascalls havia constituït a la Seu, reforçat per Bartomeu Robio i en l'actua-

Detall del traç delicat, però senzill, de les dues figures

ció a Lleida d'alguns ajudants i deixebles, com Jordi de Déu. Atribuïbles a aquests mestres i picapedrers encara es conserven un bon nombre d'escultures a les comarques del Segrià i a les Valls del Cinca, però poques s'han pogut documentar.

Malgrat no haver-hi documentació, ni tan sols tradició oral que ho suggereixi, la Verge amb l'Infant de Sedó és, estilísticament i tècnicament parlant, una d'aquestes peces escultòriques deutores de l'anomenada Escola de Lleida. Albert Vives, en el seu treball sobre les peces escultòriques del Museu Diocesà d'Urgell, apuntava la possibilitat que pogués tractar-se d'una obra de Jaume Cascalls, tot i que Duran i Sanpere l'atribuï, anys abans, a Jordi de Déu.

Aquesta escultura va ser trobada després de la Guerra Civil de 1936/39 en unes excavacions que van realitzar-se a l'enllosat de l'altar de la Puríssima, a l'església parroquial. La pràctica d'enterrar imatges santes responia a un antic costum quan aquestes no s'utilitzaven per al culte. Sembla que el culte i devoció de la Mare de Déu de Santes Masses va deixar en segon terme aquesta imatge, motiu pel qual deuria ser soterrada.

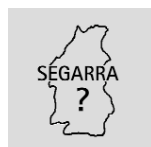
NOTES COMPLEMENTÀRIES

El 1957 el bisbe d'Urgell, Ramon Iglésias i Navarri, va proposar al poble de Sedó el seu trasllat al Museu Diocesà d'Urgell, amb la condició que hi figuraria la inscripció de la seva procedència. El trasllat va fer-se efectiu i actualment està exposada en les dependències d'aquest Museu com una de les peces gòtiques més importants de la col·lecció. Consta amb el número 203 d'Inventari del Catàleg general del Museu.

BIBLIOGRAFIA

- *Catàleg del Bisbat d'Urgell, Catedral i Museu Diocesà d'Urgell*. La Seu d'Urgell 1987, p. 86.
- *Catàleg General/Inventari del Museu Diocesà d'Urgell*. La Seu d'Urgell 1976.
- Fons Duran i Sanpere (ACSG).
- DALMASES, Núria de - JOSÉ, Antoni, *L'art gòtic s XIV-XV*, dins *Història de l'Art Català*, vol III. Barcelona 1988, ps. 133-146.
- VIVES, Albert, *Les peces escultòriques del Museu diocesà de la Seu d'Urgell*, dins "Urgèlia:", núm II. La Seu d'Urgell 1979, ps. 457-480.

ESTELES DISCOÏDALS

Nucli: Sedó
Distància des de Cervera: 7,5 km
Accés: carretera asfaltada
Indret: Dins el nucli urbà i al cementiri

Tipologia: Estela funerària
Època: Medieval/Moderna
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte

Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Conjunt de quatre esteles discoïdals anepigràfiques i sense peduncle (per fractura i desaparició), provinents de l'antic fossar de l'església de Sant Donat, desafectat el 3 de maig de 1861, avui cimentat i constituint la plaça del mateix temple.

Estela A

Dues de les esteles es trobaven a l'interior de l'església parroquial. D'aquestes, l'estela A presentava esculpida una decoració excisa a base d'una creu grega inscrita en una orla circular a la qual s'hi uneixen els braços (38 cm de diàmetre x 17 cm de gruix x 17 de base). L'estela B es conservava dins l'església (35 x 21 x 15 cm) i presentava, encara que molt poc visible, un relleu que podria correspondre's a l'orla circular que envoltaria la creu, mentre que al centre hi documentem un orifici producte d'alguna reutilització posterior.

Estela B

Estela C

A la paret exterior de la base del campanar hi ha l'estela C, de 35 cm de diàmetre, encastada al mur. Presenta esculpida una creu grega excisa, els braços de la qual s'uneixen a una orla circular que genera la seva subdivisió en quarts. Precisament en els dos quarts inferiors hi ha sengles sexifòlies o flors de sis pètals també inscrites en orles circulars.

Finalment, l'estela D (37 cm de diàmetre x 15 cm de gruix) l'hem pogut localitzar a l'interior de l'actual cementiri. Presenta decoració en relleu a les dues cares, a base d'una creu grega exempta, sense orla. Pel seu

Estela D

disseny, la creu té el creuer en losange i els seus braços acaben en punta de llança recta.

Pel que fa al simbolisme, la creu grega envoltada pel cercle o bordó seria una evocació còsmica, per alguns autors, de la mort redemptora de Crist.

Així, el cercle vindria a simbolitzar, des de l'adveniment del cristianisme i entre d'altres significats, l'Eternitat de Déu o roda mística, i també el cosmos i la perfecció, essent d'aquesta manera símbol de Resurrecció. D'altra banda, la flor de sis pètals o sexifòlia també es relaciona amb un sentit d'eternitat i immortalitat, si bé és un símbol pre-cristià amb connotacions celestes i astrals. La sexifòlia també s'utilitza com a símbol de protecció als vius, ja que és habitual trobar-la esculpida en llinxes i finestres tant a l'època medieval com moderna.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

El nou cementiri de Sedó fou beneït el 3 de maig de 1861, la qual cosa va suposar la desaparició de l'antic fossar, quedant com a testimoni les esteles objectes d'aquest estudi.

Per a més informació sobre el simbolisme consultar la fitxa de les Esteles funeràries de Mas Pujol (les Cases de la Serra).

NOTES COMPLEMENTÀRIES

En el moment de revisar l'inventari d'esteles realitzat l'any 1995, no hem pogut documentar les dues esteles que hom localitzà a l'interior de l'església, les esteles A i B concretament. Seria bo poder-les retrobar i dipositar-les en lloc segur.

BIBLIOGRAFIA

- FLUVIÀ, Armand de, *Diccionari General d'Heràldica*. Barcelona 1982.
- *Llibreta d'anotacions de Josep Cortés*. Fons patrimonial de Cal Cortés de Sedó (sense data).
- MENCHÓN, Joan, *Algunas cuestiones metodológicas en el estudio de las estelas de los "Países catalans", "Cuadernos de sección. Antropología-etnografía"*. Donostia 1994, ps. 553-576.
- MENCHÓN, Joan i TEVAR, Arantxa (edició a cura de), *Les esteles discoïdals dels Països catalans. Estat de la qüestió*. Reus 1993.
- MIRÓ, Josep Maria, *Esteles funeràries discoïdals de la Segarra*. Tàrraga 1986, ps. 17-106.
- OLIVA, Jordi, *Les esteles funeràries discoïdals de*

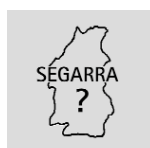
Sedó. Una aproximació al seu estudi, "La Veu" núm. 59. Torrefeta 1999.

– Idem: *Dues esteles funeràries discoïdals al Museu Duran i Sanpere de Cervera (La Segarra)*, dins *Miscel·lània Cerverina I*. Cervera 1983, ps. 87-91.

– PÉREZ, J.M.; SUNYER, Miquel; RAMS, Pere, *Evidències arqueològiques del ritual de la mort a la Terra Alta Medieval*. Batea 2001.

– RIU, Manel, *Alguns costums funeraris de l'Edat Mitjana a Catalunya*. Barcelona 1982, ps. 37-38.

PILARET DE SANTA BÀRBARA

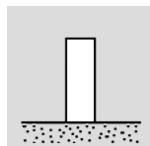
Nucli: Sedó

Distància des de Cervera: 11 km

Accés: Camí sense asfaltar

Indret: Sortint de Sedó agafà el camí que porta al terme dels Masos o Plans de Santa Bàrbara, davant el Mas Carbonell

Localització: LN 41° 42.605 - LE 1° 14.938

Tipologia: Pilaret

Època: Moderna

Estat de conservació: Bo

Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte

Actual: En desús

Pilaret dedicat a Santa Bàrbara, que destaca pel seu original pilar de forma helicoidal

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Pilaret, possiblement de terme, que fa 2,80 m d'alçada i consta d'un pilaret obrat amb maçoneria i coronat per una capelleta de pedra picada del país.

La part visible del pilar mesura 2 m d'alçada, és de forma quadrangular i s'aixeca dibuixant una lleu espiral. La base, de 3,12 m de perímetre, és més ampla que el coll, que ens fa uns 2,32 m. Pel damunt una llosa de 8 cm de gruix constitueix el terra de la capelleta.

La capelleta està construïda mitjançant quatre peces de pedra: dues als costats laterals, una que tanca pel darrere i una altra que té un rebaix en forma d'arc de mig punt a la part inferior i dos plans inclinats formant els aiguavessos en la seva part superior. Mesura 72 cm d'alt fins el carener, 58 d'amplada i 30 de llum.

Detall de l'interior de la capelleta, amb la imatge en relleu

La imatge de Santa Bàrbara, de terra cuita molt malmesa, està encastada a la pedra que tanca la capelleta pel darrere. Una reixa de ferro forjat tanca la capelleta pel davant. Porta la data de 1827.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Tradicionalment coneguts amb el nom de "pilarets" són, juntament amb les creus monumentals, elements característics del paisatge rural català. Com en el cas de la creu, els pilarets dedicats a un sant o santa també s'han usat per a presidir molts dels actes de la vida dels cristians, com a senyal de protecció o com a element que predisposa a l'oració. En el cas concret que ens ocupa, Santa Bàrbara actua com a protectora del camp i dels seus homes contra les tempestes.

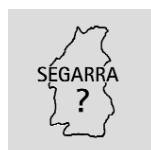
El pilaret presenta una estructura diferent a la coneguda creu de terme, però té força semblances amb la creu pedró. El pilaret té com a elements bàsics el pilar i la capelleta que aixopluga la figura del sant o santa.

Aquest pilaret de Santa Bàrbara fou construït, amb tota probabilitat, per un avantpassat de la família Carbonell de Sedó. Aquesta hipòtesi ve avalada pel fet que el pilaret es troba dins d'una finca d'aquesta família.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Es troba dins una finca propietat de cal Carbonell de Sedó, en la partida i parcel·la coneguda com el Mas, en l'indret on antigament tenien l'era.

PILAR DE L'ORATORI

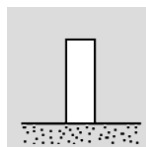
Nucli: Sedó

Distància des de Cervera: 9 km

Accés: Camí sense asfaltar

Indret: Des de Sedó agafà el camí de Sió en direcció a Montcortès, darrera el bosquet del Puig

Localització: LN 41° 42.438 - LE 1° 14.812

Tipologia: Pilar

Època: s XVIII (1767)

Estat de conservació: Dolent

Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte?

Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Pilar construït amb pedra del país treballada a punta, en forma de paral·lelepípede rectangular, tot d'una peça. Fa 2 m d'alçada en la seva part visible per 43 les cares est i oest i 40 les cares nord i sud.

A la part superior presenta un rebaix de pedra d'uns 5 cm a tot el voltant, sobresortint la part central uns pocs centímetres per sobre.

Hi veiem incisa la data "1767" a la part superior de la cara oest, encara que costa molt de veure per l'erosió de la pedra. L'encaix de la pedra es fa en part a la cinglera.

Imatge de l'anomenat Pilar de l'Oratori, en molt mal estat per sobre.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Ni a través de la memòria oral ni tampoc de l'escripta hem pogut determinar l'ús civil o religiós d'aquest bloc de pedra. Tanmateix hi ha elements que poden orientar-nos sobre l'origen del seu significat.

En primer lloc, ens trobem dins una partida de terme anomenada de "l'Oratori" i, en segon lloc, aquest pilar es troba emplaçat en un lloc ben visible d'una cruïlla de camins (de Sedó a Montcortès i de Tarroja a Hostafrancs). Aquestes particularitats abonarien la hipòtesi que es tractés d'un indret dedicat al culte, seguint la tradició cristiana de bastir creus al defora, com a senyal de delimitació (creus de terme), com a senyals de protecció o com a signes que predisposin a l'oració. En aquest darrer cas les creus s'acostumaven a emplaçar a la sortida d'una població o en les cruïlles de camins. No pot ser una senyal jurisdiccional o fita per què no està localitzada en cap terrenat.

Cabria la possibilitat que es tractés d'un pilaret com el de Santa Bàrbara de Sedó (amb una capelleta per al sant o santa) o d'una creu monumental (amb basament de pedra del país sense polir, una columna o fust i una creu de ferro o pedra, que hauria desaparegut). També

podria tractar-se d'una obra inacabada, fet que explicaria per què la memòria oral no recorda el seu ús.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

La tradició oral explica que si algú atansava el cap al pilaret, s'escoltava el soroll de l'aigua. L'ingenu que s'ho empassava enlloc d'escoltar aquest soroll veia les estrelles, pel cop de cap que li feien donar.

BIBLIOGRAFIA

– GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

rior del fust documentem l'encaix de la creu de ferro desapareguda.

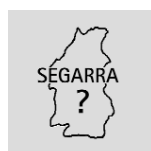
NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de la Creu del Cementiri Vell de Bellvei.

BIBLIOGRAFIA

– BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
 – DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
 – GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

CREU DEL FOSSAR

Nucli: Sedó
Distància des de Cervera: 7,5 km
Accés: Carretera asfaltada
Indret: Dins el nucli urbà

Tipologia: Creu monumental
Època: s XVII (1696)
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:
Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Pedres de tancament d'un jardí

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

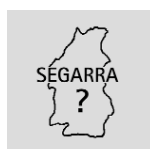
Part del fust de l'antiga creu del fossar, ara en un jardinet al costat de l'església

petit espai enjardinat.

Es tractava d'una creu de fossar, probablement constituïda per una graonada, sòcol, fust i creu. Els tres primers elements estan fets en pedra del país i el darrer de ferro. El fust, de 17 cm de gruix, era vuitavat i en la part superior derivava en quatre cares d'arestes bisellades. En una d'aquestes quatre cares documentem incisa la inscripció "1696". Centrat en l'espai supe-

De la primitiva creu del fossar actualment només se'n conserven tres fragments corresponents al fust o columna, que mesuren en conjunt 155 cm. Aquests es troben a la façana sud de la rectoria, formant part de les pedres de tancament d'un

CREU DEL CEMENTIRI

Nucli: Sedó
Distància des de Cervera: 7,6 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins el cementiri

Tipologia: Creu monumental
Època: s XIX/XX
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:
Original: Religiós/Culte
Actual: Religiós/Culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Senzilla creu del cementiri

De factura senzilla i sense cap pretensió escultòrica, la creu del cementiri de Sedó presenta un pilar o fust i la creu de ferro al damunt. És probable que el sòcol estigui enterrat sota el terra.
 El fust, de secció quadrada en els trams d'arrencada i final, fa 26 x 26 x 27 cm d'alçada i es converteix en prisma vuitavat en la zona d'entremig, pel rebaix practicat a les arestes. Una creu de ferro de 153 cm d'alçada corona el monument. Feta en passamà amb els extrems dels braços truncats i decorats amb una bola, és del tipus llatina i no presenta cap element ornamental destacable.

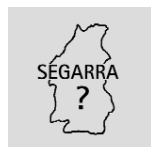
NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de la Creu del Cementiri Vell de Bellvei.

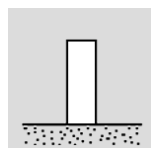
BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9'31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

FITA DE TERMES

Nucli: Sedó
Distància des de Cervera: 10,5 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: Des de Sedó agafar el camí de Sió cap a la Cardosa i després pel camí de Tarroja. La fita és a la confluència dels tres termes, a la partida dita de la Coma d'en Pol
Localització: LN 41 ° 42.485 - LE 1° 15.512

Tipologia: Fita
Època: s XVIII/XIX
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Civil/Senyal jurisdiccional
Actual: Civil/Senyal jurisdiccional

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Fita de termes que es troba a la partida coneguda popularment amb el nom de la Comanpol, derivació errònia de "Coma d'en Pol", que assenyalava la confluència dels antics termes de Tarroja, Prenyanosa i Torrefeta (avui Tarroja, Cervera i Torrefeta i Florejacs), quan la població de la Cardosa era un nucli agregat del municipi de la Prenyanosa i la població de Sedó del de Torrefeta.

Fita de termes, amb les inicials incises dels termes que s'encreuen en aquest punt

Té forma de paral·lelepípede rectangular, sent les seves mides 130 cm d'alçada visible, 46 d'ample i 30 de gruix. El seu aspecte és força rudimentari, obra d'un humil picapedrer. Construïda en pedra sorrenca del país, destaca la presència de tres camps epigràfics a la

part superior, dos dels quals es troben dins una carterella amb rebaix, amb les abreviatures incises dels municipis a què fan referència, concretament TrFa (indica Torrefeta), Pñsa (indica Prenyanosa) i TrJa (indica Tarroja).

CREU DE SANTESMASSES

Nucli: Sedó
Distància des de Cervera: 8 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: Des de Sedó agafar el camí del cementiri. Davant l'ermita de Santes Masses
Localització: LN 41° 44.335 - LE 1° 16.274

Tipologia: Creu commemorativa
Època: s XX (1940)
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Civil/Senyal jurisdiccional
Actual: Civil/Senyal jurisdiccional

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

A l'esquerra, la creu en una imatge de l'any 1995. A la dreta una imatge de 2009, després de ser fracturat el seu fust

Aquesta creu s'alça davant l'ermita de Santes Masses.

Era de factura senzilla i seguia el model de moltes de les creus que veiem per tota la comarca: un graó per base, un dau de pedra o sòcol al damunt, un pilar o fust, un capitell i la creu de ferro al damunt.

El graó és de secció quadrangular, amb les mides de 81 x 91 x 44 cm d'alçada, format per dos blocs de pedra. El sòcol també és quadrangular, fent 66 x 59 x 37 cm d'alçada, en forma de dau monolític, presenta un rebaix decoratiu a les arestes verticals.

El fust és de secció quadrada en els trams d'arren-

cada i final, de 20 x 20 cm, convertint-se en prisma vuitavat a la zona del mig pel rebaix practicat a les arestes. Fa 162 cm d'alçada. El capitell, de 23,5 x 23,5 x 24,5 d'alçada, té forma de dau monolític; presenta incisa dins un cercle una petita creu eixamlada de vores convexes, sota la qual llegim la inscripció incisa "AÑO 1940".

Una senzilla creu de forja, que fa 63 cm al braç vertical i 44 l'horitzontal, corona el monument. És de tipus llatina i feta en passamà, sense cap element ornamental destacable.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

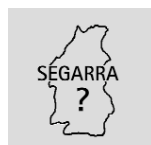
Segons la memòria oral, aquest senzill monument commemoratiu va ser aixecat l'any 1940 per diferents rectors de les parròquies de Sedó i veïnes, per recordar la persecució religiosa de la guerra civil de 1936/39 i donar gràcies per haver pogut escapar d'aquest dolorós genocidi. Va escollir-se aquest indret atesa la gran devoció existent per la Mare de Déu de Santes Masses.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Tant el sòcol com el fust o columna van ser reaprofitats de les antigues creus que assenyalaven les estacions del Via Crucis que, sortint de Sedó, es dirigia cap a Santes Masses.

L'any 2009 uns brètols la van enderrocar premeditadament fracturant la part baixa del fust.

CREUS DE CALVARI

Nucli: Sedó
Distància des de Cervera: 8 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: Des de Sedó en el camí que porta a l'ermita de Santes Masses

Tipologia: Creu monumental
Època: s XVIII/XIX
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Culte
Actual: Cap

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

D'aquestes antigues creus de Calvari que assenyalen les estacions del Via Crucis, avui només en resten dos sòcols i un fust o columna. Un dels sòcols i la columna van aprofitar-se per fer la Creu de Santes Masses.

L'altre sòcol documentat es troba al peu del camí

Base d'una de les antigues creus

que va de Sedó a l'ermita, dins un camp de conreu però a tocar del camí. És de secció quadrangular, fent 62 x 62 x 41 cm

d'alçada, en forma de dau monolític, amb un rebaix decoratiu a les arestes verticals. Centrat a la cara superior, un rebaix quadrangular de 18,5 x 20 cm, on es clavava el fust o columna.

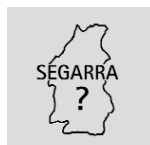
NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de ls Creus de Calvari de Gra.

BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- *Fons fotogràfic Arxiu Agustí Duran i Sanpere*.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

CREU O FITA DE TERMES

Nucli: Selvanera
Distància des de Cervera: 18 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: Des de Cervera agafar la L-311 fins a Guissona, des d'on seguirem per la L-313 fins arribar a la cruïlla de Sanaüja, on agafarem la L-314 fins al mas Ramon, davant del qual surt un camí en direcció a Massoteres i Guissona. A uns 900 metres del Mas, en el lloc anomenat de la "Creu Roja"
Localització: LN 41° 48.861 - LE 1° 17.278

Tipologia: Fita/Creu monumental
Època: Medieval/Moderna
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Civil - religiós/Fita de termes
Actual: Civil/Fita de termes

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Bloc de pedra saulonenca en forma de prisma, de secció quadrangular, més o menys regular, amb les arestes més o menys escairades. Fa 230 cm d'alçada per 45 d'ample i 29 de gruix. Està clavada a terra i actualment la veiem lleugerament inclinada.

A la part superior de la cara sud, mirant al terme de Guissona, presenta en relleu una creu de calvari, representada mitjançant una creu llatina damunt un basament triangular. És totalment rectilínia, amb els braços del mateix gruix, els extrems dels quals s'obren formant el tipus de creu patent.

Detall d'aquesta creu o fita de termes, amb la creu incisa, anomenada de la creu Roja

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Aquesta creu fita que delimita els termes de Guissona i Selvanera es troba en una cruïlla de camins: el Camí Vell de Guissona i el que porta a Massoteres, cosa que indica una doble funcionalitat, l'estrictament civil com a límit de terme, i una altra de religiosa com a símbol de protecció dels vianants, així com d'invitació a l'oració. Per a més informació consultar la fitxa de la creu de Florejacs i la Creueta.

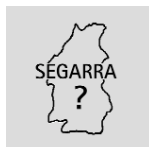
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Al llarg dels límits d'aquests termes de Selvanera i Guissona, així com Massoteres, es documenten dues fites més d'estructura i dimensions semblants, però sense cap element decoratiu.

BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

FITES DE TERMES

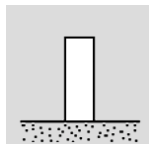

Nucli: Selvanera

Accés: Camí sense asfaltar

Indret: Des de Cervera agafar la L-311 fins a Guissona, on seguirem per la L-313; quan arribem a la cruïlla de Sanaüja seguir per la L-314 fins al Mas Ramon, davant del qual trobem un camí que agafarem i a 1 km aproximadament trobem les fites, al marge esquerre

Localització: LN 41º 48.856 - LE 1º 17.131

Tipologia: Fita

Època: Medieval/Moderna

Estat de conservació: Dolent

Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Civil/Fita de termes

Actual: Civil/Fita de termes

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Conjunt de tres fites o senyals de delimitació de termes, totes elles situades a poca distància l'una de l'altra, seguint la carena d'una petita elevació que separa els termes de Selvanera, Guissona i Massoteres. Totes eren d'una sola peça esculpides en pedra saulonenca, però ara tan sols queda dempeus la primera, mentre que les altres dues estan trencades, amb la part inferior clavada al terra i la resta trencada i escampada.

Fita de termes amb la fillola

La fita que encara trobem sencera és una senzilla pedra de forma irregular i de petites dimensions, amb una creu incisa a la cara superior. Al seu costat es documenta una segona pedra o *fillola*, anomenada així perquè la pedra gran es considera la mare.

De les altres dues fites, que ara estan trencades i amb les restes pel terra, una tenia forma de paral·lelepípede i feia 65 cm d'alçada per 39 d'ample i 31 de gruix. Presentava quatre incisions en forma de creu a les cares nord, est i sud i a la superior, on també hi havia tres incisions més en forma de punt.

La segona fita caiguda tenia forma de prisma de secció quadrangular i també era molt senzilla, formada per un sol bloc més alt que una persona, la qual també tenia una *fillola* al seu redós.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Encara avui el tema de la creu és molt present en diferents espais de la vida. Posar un senyal de delimitació o fita en els límits d'un terme o d'una propietat ha esdevingut al llarg dels segles una pràctica força comuna. Segons Gudiol els documents catalans del segle XI parlen de creus posades com a fites en els límits d'una propietat qualsevol, mentre que Duran i Sanpere explica que primitivament n'hi havia prou amb una creu gravada en una roca o en la paret d'un marge. La Creu, doncs, com a símbol per excel·lència del cristianisme, ha estat utilitzada per a presidir tots els actes de la vida, tant dels pròpiament religiosos i centrats en el culte, com els que tenen un caràcter més civil.

D'aquesta manera, podem comprovar com aquesta

pràctica de senyalar els límits d'una propietat o terme va arrelar moltíssim, de manera que encara avui se'n poden trobar en diferents indrets de la comarca i alguns propietaris encara fan ús d'aquesta tradició.

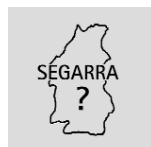
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Aquests tres fites es complementen amb l'estudiada anteriorment de la Creu Roja.

BIBLIOGRAFIA

- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, p. 337.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, p. 7 i ss.

SAGRAT COR

Nucli: Selvanera

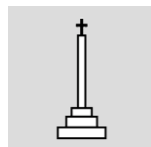
Distància des de Cervera: 18,1 km

Accés: Camí sense asfaltar

Indret: Des de Cervera agafar la L-311 fins a Guissona i seguir per la L-313; quan trobem la cruïlla de Sanaüja seguir per la L-314 i arribats

al mas Ramon desviar-nos pel camí que hi ha just enfront del Mas. A uns 500 metres, al final d'una paret emmerletada, agafar el desviament a mà esquerra. A la partida coneguda com la Devesa

Localització: LN 41° 48.993 - LE 1° 17.127

Tipologia: Monument religiós

Època: s XX (1923)

Estat de conservació: Bo

Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Monument commemoratiu

Actual: Religiós/Monument commemoratiu

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Escultura del Sagrat Cor

Monument commemoratiu que fa uns 12 m d'alçada, format per una basament, podi, pilar i estàtua.

El basament és de planta octogonal, construït mitjançant lloses de pedra amb junta i amb una vora alçada que serveix per a contenir l'aigua de la pluja que es canalitza cap a dues piques.

El podi fa 77 cm d'alçada i és de planta circular, fet a base de carreus ben escairats, al

Detall de la imatge

qual s'hi accedeix a través de quatre graons que coincideixen amb les quatre cares del pilar. Entremig hi ha unes jardineres.

El pilar és d'uns 9 m d'alçada i està fet a base de carreus ben escairats, és de planta quadrangular i va aprimant-se lleugerament de baix a dalt (obelisc truncat), estant format per dos sectors:

1) el primer sector mesura 3,23 m d'alçada per 1,92 d'amplada. Té quatre bancs de pedra adossats a cadascuna de les seves cares i quatre plaques de marbre blanc que contenen les següents inscripcions: a la cara nord ¡OMNIPOTENT DEU!GUA-RDEU DE MAL/ELS HABITANTS /D'AQUESTES/ENCONTRADES/I FRUITS DEL CAMP/I FEU QUE L'AMOR A VOS/ENS UNEIXI A TOTS. A la cara sud hi ha escrit PER TU VAIG DONAR/LA VIDA/I SOLS ET DEMANO/QUE M'ESTIMIS/ESTIMAM GERMÀ MEU /I/VIURAS ETERNAMENT. A cara est trobem RAMON I/ROSA AL/SAGRADO CORAZON/MCMXXIII. La darrera cara, la oest diu CORAZON/DE JESUS/EN VOS CONFIO. Aquest primer sector acaba amb una motllura de mig bocell a tot el voltant i rebaix angular a cada cantell.

2) El segon sector fa uns 5,8 m; també és de carreus i presenta, a cadascuna de les quatre cares, creu llatina de grans proporcions fetes a base de plaques rectangulars de marbre blanc. També acaba amb una motllura.

L'estàtua del sagrat Cor mira al sud i està damunt d'una peanya quadrangular. Fa uns 2 m. Uns metres al sud, mirant al sagrat Cor, trobem tres reclinatoris de pedra, en una dels quals hi ha una placa amb la inscripció CABALLERO/ARRODILLATE I REZA.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

A la dècada dels anys vint del segle passat, el metge guissonenc Ramon Maria Condomines, propietari de 50 hectàrees en la partida de la Devesa, terme de Selvanera, va manar executar una magna obra en aixecar un monument commemoratiu amb la figura del Sagrat Cor, que es complementaria amb la construcció d'una creu monumental i d'un recinte clos, semblant a una muralla emmerletada d'uns quatre quilòmetres de perímetre. La creu i la muralla es conserven en part.

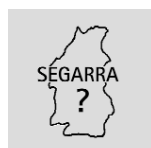
Antoni Guixé, un dels propietaris actuals, comenta que la creu fou derruïda primer per la Guerra Civil i més tard la caiguda d'un llamp acabà de trencar-la.

També explica que part de les pedres que formaven el recinte emmurallat han anat a parar a altres construccions modernes o bé han estat enderrocades pels propietaris actuals. Malgrat tot encara es conserven passos, graonades, conduccions d'aigua, etc.

BIBLIOGRAFIA

– SANTESMASSES, Xavier, *La "muralla xinesa" de la Segarra*, dins del dominical "Lectura" del diari Segre. Lleida 18/8/1996.

ESTELES DISCOÏDALS

Nucli: Les Sitges
Distància des de Cervera: 23 km
Accés: Dins el nucli

Tipologia: Estela funerària
Època: Medieval s XI/XIV
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Religiós/En desús

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Estela funerària, ara guardada a l'interior del castell

Segons la *Catalunya Romànica*, en el moment que ells van fer l'estudi de l'església de Sant Pere del castell de les Sitges, en el seu antic fossar medieval hi havia un conjunt de set esteles funeràries, les quals foren les primeres que es conegueren a Catalunya, ja a primers del segle XX, quan Puig i Cadafalch, A. de Falguera i J. Goday donaren notícia del cementiri i de les característiques especials d'alguns enterraments d'època romànica. Portaven decoració de la creu grega i la sexfòlia de sis braços. Totes eren datades a la segona meitat del segle XII i estaven fetes en pedra sorrenca del país i es podien dividir en dos grups: el primer format per cinc esteles amb una amplada de disc d'entre 32 i 36 cm, i un gruix de 15 o 19 cm, amb el peduncle totalment enfonsat al terra. A l'anvers presentaven decoració d'una orla circular que tancava una creu grega feta en baix relleu. El revers era llis o amb la mateixa decoració. El segon grup estava

format per dues esteles i a l'anvers presentaven un disc gravat amb una creu grega de característiques similars a les descrites anteriorment, mentre que el revers estava ornamentat amb motius sexfoliats buidats amb el burí, mentre que els costats dibuixen en relleu els sis braços de la creu. L'orla està marcada per dos cercles de forta incisió.

Estela amb sexfòlia incisa (imatge de l'any 1995)

A mitjans de la dècada del 90 del segle passat encara es van localitzar tres esteles a l'antic fossar, dues d'elles molt mal conservades per l'erosió del temps. La tercera ara es troba localitzada a l'interior del castell. Fa 33 cm de diàmetre per 22 de gruix i presenta decoració de creu grega a la cara oest, amb els braços unint-se a una orla circular. A la cara est la decoració és de sexfòlia incisa i també emmarcada per una orla circular doble.

Les altres dues no s'han pogut localitzar.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de les esteles discoïdals de Mas Pujol (les Cases de la Serra).

BIBLIOGRAFIA

– *Catalunya Romànica: el Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Segarra, l'Urgell*, vol XXIV. Barcelona 1997, ps. 481-482.

– MENCHÓN, Joan, *Algunas cuestiones metodológicas en el estudio de las estelas de los "Países catalanes"*, "Cuadernos de sección. Antropología-etnografía". Donostia 1994, ps. 553-576.

– MENCHÓN, Joan i TEVAR, Arantxa (edició a cura de), *Les esteles discoïdals dels Països catalans. Estat de la qüestió*. Reus 1993.

– MIRÓ, J.M., *Esteles funeràries discoïdals de la Segarra*. Tàrrrega 1986, ps. 17-106.

– Idem: *Dues esteles funeràries discoïdals al Museu Duran i Sanpere de Cervera (La Segarra)*, dins *Miscel·lània Cerverina I*. Cervera 1983, ps. 87-91.

– PÉREZ, J.M. - SUNYER, Miquel - RAMS, Pere, *Evidències arqueològiques del ritual de la mort a la Terra Alta Medieval*. Batea 2001.

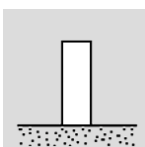
– RIU, Manel, *Alguns costums funeraris de l'Edat Mitjana a Catalunya*. Barcelona 1982, ps. 37-38.

PILAR DEL TOSSAL DE LES FORQUES

Nucli: Les Sitges
Distància des de Cervera: 22,5 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: A tocar del nucli urbà

Tipologia: Pilar
Època: Medieval/Moderna
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:
Original: Civil - judicial/Senyal jurisdiccional?/Pilar de la forca
Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Pilaret dit de les Forques

Pilar en forma de paral·lelepípede rectangular que fa 3,20 m d'alçada, compost de tretze filades de pedres acarreuades i relligades entre elles, formant un aparell al llarg i través. Les seves cares visibles fan un perímetre de 2,65 m (67 cm cada costat). Dalt del pilar hi ha un encaix, suposem que per a la forca.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Alguns autors, com Ceferí Rocafort, atorguen a aquest element una funció de senyal de jurisdicció senyorial. Per altres autors, com Joan Plàcid Sala, a més a més d'una senyal de domini i jurisdicció feudal, era el lloc escollit per a executar els condemnats a mort. D'aquí ve el nom de "Tossal de les Forques". Segons Agustí Duran i Sanpere: *"Quan els camins que solcaven la nostra comarca eren només camins de bast, costeruts i pedregosos, la proximitat d'un poble era reconeguda per dos senyals diversos i contradictoris: les forques i les creus de terme. Les forques denunciaven cruament el poder judicial i, sovint, l'arbitrarietat dels senyors dels castells o dels veguers del rei; les creus indicaven els límits parroquials amb el símbol de la redempció"*. No és descabellada, per tant, la hipòtesi de la forca més que no pas la d'un senyal jurisdiccional.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Amb el castell i la capella constitueixen un indret singular i d'interès extraordinari, la qual cosa justifica

més que sobradament una restauració i senyalització. Si s'usa el plural de forca és per què, segons notícies orals, a l'indret n'hi havia més d'una, encara visibles no fa massa anys.

BIBLIOGRAFIA

- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, pg. 337.
- *Inventari del Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya*.
- ROCAFORT, Ceferí, *Provincia de Lleyda*, dins la Geografia General de Catalunya, dirigida per Francesc Carreras. Barcelona s.d.
- SALA, Joan Plàcid, *El castell de les Sitges*, dins "La Veu de Torreflor", núm 28. Torrefeta 1991, ps. 11-12.

PICA BENEITERA

Nucli: Torrefeta
Distància des de Cervera: 10 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Pica
Època: s XVII
Estil: Barroc
Estat de conservació: Bo
Interès: Alt

UTILITZACIÓ:
Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Religiós/Objecte de culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Pica de l'església

Pica beneitera de pedra, formada per tres parts: basament, columna i pica.

El basament fa 22 cm i és de planta circular, en forma de collarí o seriació de motlures que li donen un perfil esglaonat. Acaba amb un cordó circular amb incisions al biaix, d'on sorgeix la columna, a la qual està unida d'una manera molt matussera.

La columna o canya fa 53 cm, és balustrada i presenta una incisió al mig.

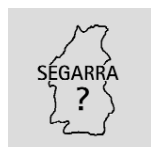
La pica és de planta circular, amb un diàmetre de 68 cm i 28 d'alçada, amb un cordó central que la divideix en dues seccions. La secció inferior presenta un únic

motiu ornamental basat en un estriat filetejat, mentre que la secció superior per sobre del cordó desenvolupa un fris amb incisions a manera de cassetons i decoració de punta de diamant. Aquest tipus de decoració s'insereix dins els paràmetres classicistes que van popularitzar-se a partir del segle XVI, molt utilitzats també en la decoració arquitectònica dels retaules de fusta. Corona la pica una vora o motllura a mig bocell. L'interior de la pica té centrat l'anagrama "IHS" dins d'un camp d'incisions radials.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

La columna o canya presenta un estat de descomposició de la pedra força avançat, motiu pel qual va ser encastada a la paret.

CAPITELL DE CAL PUJOL

Nucli: Torrefeta
Distància des de Cervera: 10 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: A l'interior de Cal Pujol, dins el nucli urbà

Tipologia: Capitell
Època: s XI
Estil: Romànic
Estat de conservació: Regular
Interès: Alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Element arquitectònic
Actual: Civil/Element ornamental

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Capitell romànic de l'antiga església de Torrefeta

Capitell de pedra treballat, amb tota probabilitat, tan sols a les dures cares visibles, el que significa que era un capitell cantoner, bé de la portada d'ingrés o d'una columna interior de la primitiva església romànica, avui desapareguda. Les seves mides són: àbac 20 cm, astràgal 11, alçada 22.

Segueix una tipologia pròpia del romànic, basada en la combinació de motius vegetals i figuratius. D'una factura extraordinàriament humil i d'un nivell de definició realment pobre tant de forma com de temàtica.

El seu estat de conservació és força precari, degut al pas del temps.

L'escena descobrir sobre un astràgal completament llis i de secció circular, amb uns motius vegetals que s'enrosquen als angles formant una mena de volu-

Decoració antropomòrfica del capitell

ta. Per la part inferior, renaix una tija prima que acaba amb un pom de tres fulles. Centrat en la part superior de les dues cares del tambor, trobem esculpits uns grotescs d'ulls grossos i faccions un xic deshumanitzades.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Escriu Joan Plàcid Sala a la Veu de Torreflor en relació a aquest capitell: *"La primitiva església de Torrefeta la trobem situada a la part baixa del poble, pràcticament adossada al portal de migdia, lloc que actualment ocupen les cases de cal Pujol i cal Ferrero. Es pot fer aquesta suposició per dues bandes: una la tradició familiar que així ho confirma pel fet que a l'entrada de cal Pujol es conserva en molt bon estat un capitell que pertanyia a una columna de la primitiva porta o interior d'aquesta església, també hi ha una arcada interior que està a un nivell inferior al portal. A cal Ferrero hi ha una altra arcada interior i a la llinda de la porta exterior una creu de pedra en mig relleu i orbicular, amb el simbolisme romànic de senyorejar el món, també contigua a l'altra banda del portal hi ha l'antiga abadia o casa rectoral (avui casa particular), també podria confirmar aquesta mateixa dada el detall que aporta el document del 29 de setembre de 1078 (...) en el sentit que l'església no es trobava dalt del poble sinó "ANTE VILLA TORREFACTA". El document més antic correspon a aquesta data esmentada, amb motiu d'un testament sacramental: "29 setembre Guillem Guifré, Ramon Bernat i Vidal Sinfred, juant per Déu i sobre l'altar de Sant Amanci de Torrefeta, públics l'última voluntat d'un tal Berenguer, el qual donà tots els béns mòbils per a remei de la seva ànima, els drets de Torrefeta a la Canònica de Santa Maria de la Seu, i els castells de Rubiol, Guandalor i Queralt a Santa Maria de Guissona, Santa Maria de Solsona i a la Canònica de Santa Maria de la Seu, respectivament".*

BIBLIOGRAFIA

— SALA, Joan Plàcid, *Les esglésies de Sant Amaç de Torrefeta*, dins "La Veu de Torreflor", núm 29. Torrefeta 1992, p. 4.

CREUS DEL CALVARI

Nucli: Torrefeta
Distància des de Cervera: 10 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins el nucli urbà

Tipologia: Creu monumental
Època: s XVIII/XIX
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Civil/Element ornamental

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Antiga Creu de Calvari que actualment es localitza davant l'església de Sant Amanç

Conjunt monumental que originàriament consistia en 13 creus de ferro isolades, aixecades sobre basament i pilar i les creus calvari, que reviuen conjuntament les catorze estacions del Via Crucis. Avui tan sols se'n conserven dues.

El patró tipològic d'aquests creus és pràcticament idèntic: un dau de pedra picada, un pilar i la creu de ferro que no s'ha conservat en cap. La primera creu, corresponent a una creu planta originàriament en el tossal anomenat del Calvari, des de finals dels setanta del segle XX s'ubica al costat mateix de la porta d'ingrés de l'església. Presenta un basament de 62 cm x 61 i 66 d'alçada. La pilastra és de secció quadrada, de 16 x 16 cm i 147 d'alçada, coronada per una creu llatina de ferro de la qual avui només es conserva l'impronta d'on anava fixada.

La segona creu correspon a una de les primeres estacions del Via Crucis. Es troba encastada a la canonada de la paret d'un cobert, presentant un basament de 87 cm de costat i 45 d'alçada, mentre que la pilastra fa 158 cm i amb els cantells bisellats.

Fins fa pocs anys encara es conservava una tercera creu en el vessant sud del tossal del Calvari, amb un basament de 83 x 51 x 36 cm d'alçada, que tenia encastat un fragment de pilar al seu centre.

El recorregut del Via Crucis sortia de l'església parroquial de Sant Amanç, seguia pel carrer de l'església i pel de la Font en direcció al tossal abans esmentat, situat a llevant del nucli urbà.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de les Creus de Calvari de Gra.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Alguns dels basaments d'aquestes creus actualment s'han reutilitzat com a suport de dues taules de la font de Torrefeta. El de la segona estació està al peu d'un mur i d'altres trossos que es conservaven abandonats pel poble, ara ja han estat retirats i perduts del tot.

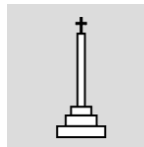
BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

CREU DEL FOSSAR

Nucli: Torrefeta
Accés: Camí asfaltat

Tipologia: Creu monumental
Època: s XVI/XVII
Estat de conservació: Dolent

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte de culte
Actual: Peça de museu

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Antiga creu de fossar feta de pedra, que abans de ser destruïda el 1936 durant la Guerra Civil, estava formada per: graonada, sòcol, fust o columna, capitell o nus i la creu. Fins a finals del segle passat primers d'aquest, encara es podien localitzar alguns fragments del fust, el capitell i la creu. Aquests darrers elements, gràcies a la intervenció d'Agustí Duran i Sanpere, es conserven en el Museu Comarcal de Cervera. La resta ha desaparegut.

Segons la seriació que va fer mossèn Josep Gudiol l'any 1919, la creu del fossar de Torrefeta es corres-

Detall del capitell i la creu, conservades al Museu de Cervera

pondria a una creu sobre pilar o canó monolític. Tres graons de planta quadrada feien de basament i s'aixecaven uns 98 cm del terra. Pel damunt un sòcol monolític en forma de dau que presentava les arestes treballades i l'encaix quadrat on anava clavada la columna o fust. Feia uns 60 cm d'alçada. El fust era vuitavat i de grans dimensions, uns 5,15 m, sense cap treball ornamental.

El capitell fa 121 cm d'alçada per 42 d'amplada. Està format per un fris vuitavat que gira al voltant de la

creu on s'hi representen vuit figures de mig cos, sants i santes amb els seus atributs, que degut a la seva mutilació no és possible identificar, a més la pedra està molt erosionada. Les figures estan sustentades per una es

treta cornisa i capçada

des per dossarets decorats segons la tradició gòtica.

Segons Gudiol, "Pels cantons de la Segarra, més que

Creu del fossar vell l'any 1918 (A. Bastardes, *Les creus al vent*, làmina 87)

La creu en el seu context original en una imatge de principis del segle XX (fons fotogràfic Salvany de la Biblioteca de Catalunya)

en altres parts, el capitell de tradició goticista va surmountat (sic) per un pinacle piramidiforme en qual cuspís s'hi manifesta erigida la santa senyal del redemptor. (...) Les formes gòtiques perduraren per tradició llargs segles en els capitells".

La creu de Torrefeta és una d'aquestes de base piramidial. És de creu llatina, de braços plans i rectilinis que presenten petits canalons en relleu. Iconogràficament presenta les repetides imatges de la figura del Crucificat a l'anvers i a revers la Mare de Déu dempeus amb el Nen al braç. L'abundant decoració és de tipus vegetal en els extrems dels braços de la creu i entre ells, acabant en pom foliat o carxofa.

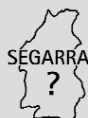
NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Consultar la fitxa de la Creu de Florejacs i la Creueta.

BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
- *Catàleg General/Inventari del Museu Agustí Duran i Sanpere*.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- *Fons d'imatges de l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera*.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.
- SALA, Joan Plàcid, *La creu de terme de Torrefeta*, dins "La Veu de Torreflor", núm 40. Torrefeta 1994.

CREUETA DEL FOSSAR

Nucli: Torrefeta

Distància des de Cervera: 10 km

Accés: Camí asfaltat

Indret: Dins el nucli urbà. Damunt del mur d'un corral a l'entrada del poble

Tipologia: Creu monumental

Estat de conservació: Regular

Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Creu fita de fossar

Actual: Civil/Element urbanístic ornamental

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Bloc monolític anepigràfic que consta de dues parts: basament i cos.

Antiga creu del fossar, ara dalt del mur d'un tancat

El basament és de secció quadrada i fa 21 cm d'alçada i es troba força erosionat. El cos, també quadrat i de 29 cm d'alçada, està arrodonit en la seva part superior, on trobem una creu llatina en relleu, de braços eixamplats.

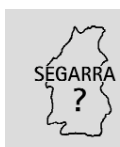
NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Al segle XVI es va començar a donar la deguda importància als cementiris que hi havia al redós de les esglésies. Els bisbes van demanar que fossin tancats, amb la construcció de parets de pedra a tot el voltant a fi que no entressin "*cavalleries ni animales inmundos*" al lloc sant on reposaven els fidels. La construcció d'aquestes parets van fer desaparèixer les antigues creus fita que eren posades per delimitar l'espai destinat a enterrament. Aquestes, de ferro o de pedra més o menys treballades, van ser posades damunt la tanca del cementiri, com la de Sant Martí de la Morana, o quan aquests són traslladats s'aprofiten per ornamentar qualsevol espai urbà, com és el cas de Torrefeta.

BIBLIOGRAFIA

— GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

CREU DE LA VERGE DE MAIG

Nucli: Torrefeta
Distància des de Cervera: 11,8 km
Accés: Camí sense asfaltar
Indret: Des de Torrefeta agafar el camí de la font fins arribar a l'ermita de la Verge de Maig
Localització: LN 41° 46.198 - LE 1° 16.542

Tipologia: Creu monumental
Època: s XX (1939)
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Culte
Actual: Religiós/Culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Creu monumental de pedra i formada per quatre cossos: graonada, sòcol, fust o columna i creu. Tot el conjunt té una alçada de 3,65 m.

Creu de la Verge de Maig, prop de l'ermita del mateix nom

El basament està format per tres graons de planta quadrada que fan uns 70 cm d'alçada. Per sobre un sòcol monolític en forma de dau, que fa 75 x 75 x 50 cm d'alçada, que en una de les seves cares té esculpida l'àguila franquista. Centrat a la cara superior del sòcol s'hi encaixa el fust o columna, de secció quadrangular, 29,5 x 22,5 cm, decorat amb una sexfòlia en relleu, sobre la qual

hi ha un camp epigràfic amb la inscripció "TORREFETA/MORANA/SANT MARTÍ/GRA".

La creu esdevé una prolongació del fust i en conjunt fa 245 cm d'alçada. De braços arrodonits, es remarca en relleu una segona creu de braços lineals, presentant en el creuer una petita fornícula tancada per una reixa sense cap imatge en el seu interior. A la part superior hi ha la inscripció "1939" i per sota una altra que no es pot desxifrar. A banda i banda de la fornícula les inscripcions "VERGE" i "DE MAIG", finalment trobem incisa la inicial "J" i un símbol no identificat, que probablement es correspongui amb les inicials de Josep Freixes de la Morana, artífex material de l'obra.

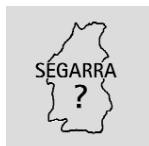
NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Per a més informació consultar la fitxa de la Creu de Florejacs i la Creueta, així com la de la capella de la Mare de Déu de Maig, a l'apartat d'arquitectura religiosa.

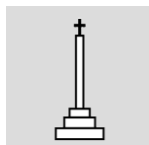
BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert, *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep, *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.
- OROBITG SANTAMARIA, Dolors: *Visita a Gra a "Turisme, pagesia i arquitectura popular"*. Amics de l'arquitectura popular, 2008.
- SALA MONTALÀ, Joan-Plàcid: *L'ermita de la Verge de Maig a "La Veu de Torreflor"*, núm. 21, 1990.
- Ídem: *Més sobre l'ermita de la Verge de Maig a "La Veu de Torreflor"*, núm. 22, 1990.

CREUS DE FORJA DEL CEMENTIRI

Nucli: Torrefeta
Distància des de Cervera: 10,5 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: A tocar del nucli urbà

Tipologia: Creu monumental
Època: finals s XIX primers s XX
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Culte
Actual: Religiós/Culte

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Conjunt de dues creus de forja damunt un basament de pedra picada, corresponents a dues sepultures de l'actual cementiri.

La creu A presenta basament compost d'un dau de pedra i un sòcol vuitavat, damunt del qual s'aixeca la creu de forja. Presenta braços en reganyol amb punta de llança als caps i corona de fulles de llorer en la intersecció del creuament. Unes fulles de forja s'enrosquen lleugerament, tot servint d'element decoratiu i de suport a l'arrencada del tronc. Les mateixes fulles les tornem a trobar com a element decoratiu dels braços. L'alçada de basament i sòcol és de 60 cm, la de la creu 170 i l'amplada dels braços 100.

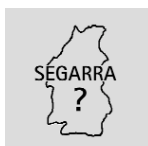
La creu B és de factura molt més senzilla. Com l'anterior presenta graó quadrat i un sòcol també quadrat que serveixen de basament per a la creu de forja. Feta en ferro pla o de passamà, recorda motius vegetals i geomètrics. L'alçada de basament i sòcol és 71 cm, la de la creu 180 i l'amplada dels braços 70. Porta incisa la data de la sepultura que és el 1908.

També cal destacar el treball de forja de la porta del cementiri, construir l'any 1875. A l'igual que les creus, el treball de forja d'aquesta porta té reminiscències de l'estètica de forja modernista.

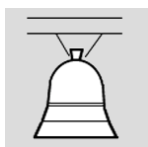

Una de les creus de forja que es troben en el cementiri

CAMPANES

Nucli: Torrefeta
Distància des de Cervera: 10 km
Accés: Camí asfaltat
Indret: Dins l'església parroquial

Tipologia: Campana
Època: s XVII (1657/1699)
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Objecte del parament de l'església
Actual: Religiós/Objecte del parament de l'església

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Conjunt de dues campanes de bronze.

La campana A és la més antiga i data del 1657, per tant anterior a la construcció de l'actual església, la primera pedra de la qual va ser posada, segons consta en un carreu de la façana principal, l'any 1675. Fa 65 centímetres d'alçada i 59 de diàmetre de boca.

Porta gravat "IESUS · MARIA · JOSEP · S. AMANC · ORA PRONOBIS · ESSENT IURATS · IOAN SEGVES · ANTON TONIOAN · CASTELLA · 1657". Constatem també la presència de motius decoratius a base de relleus circulars de cordonet, així com una figura humana que podria ser la representació del patró, Sant Amanç.

La campana B és del 1699, posterior en aquest cas a la construcció del campanar, la primera pedra del qual va ser posada, segons consta en un carreu del mur que dona a la plaça, l'any 1703. Les seves mides són 60 cm d'alçada per 53 de diàmetre de boca i porta gravada la inscripció "SANCTA MARIA ORA PRONOBIS · 1699", combinada amb relleus circulars de cordonet, circulars i en sentit vertical de petites estelles i amb cors travessats.

Una de les dues campanes del segle XVII del campanar de Torrefeta

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Joan Plàcid Sala apunta la hipòtesi que aquestes campanes podrien pertànyer a la primitiva església romànica, les quals s'haurien traslladat posteriorment a l'actual campanar. En qualsevol cas, cal remarcar

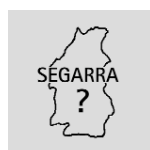
que, per les seves dimensions, són unes campanes inferiors a les possibilitats d'espai que ofereixen els ulls del campanar.

Salvades durant la Guerra Civil de 1936/39, són un dels pocs exemples a la comarca de campanes del segle XVII.

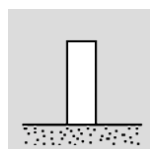
BIBLIOGRAFIA

– SALA, Joan Plàcid, *Les esglésies de Sant Amanç de Torrefeta*, dins "La Veu de Torreflor", núm 29. Torrefeta 1992, p. 4.

FITA DE TERMES

Nucli: Torrefeta
Distància des de Cervera: 11,9 km
Indret: Estava localitzada rere l'ermita de la Verge de Maig. Ara ha desaparegut

Tipologia: Fita o senyal informativa
Època: s XVII

UTILITZACIÓ:

Original: Civil/Senyal jurisdiccional i/o informativa
Actual: Desapareguda

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Antiga fita ja desapareguda

Conjunt de dues fites o senyals informatives dels termes de Guissona, Torrefeta i Nial. Estaven situades a pocs metres de l'ermita de la Verge de Maig. Originàriament estaven emplaçades a banda i banda de la cruïlla dels camins que porten als pobles abans esmentats.

Fins a mitjans de la dècada dels noranta del segle passat, aquestes fites encara estaven localitzades en el lloc esmentat, una en el seu lloc original i l'altre recolzada sobre el marge d'una finca. Actualment estan desaparegudes.

Segons informacions orals i a partir de les imatges conservades, podem constatar que es tractava d'una fita monolítica en forma de prisma, de secció triangular i amb la part superior de forma piramidal, amb una

alçada aproximada de 150 cm. En cada una de les tres cares hi havia incisa el nom dels termes que confluen en aquella cruïlla: Guissona, Torrefeta i Nial, així com una data corresponent al segle XVII.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

En el treball d'Eduard Camps i Cava, en parlar del desaparegut poble de Nial, es confirma el que acabem de comentar: *"En el segle XVII encara pertanyia al capítol d'Urgell, i per això en la fita termenera del pla de la torre del Carlos, fita que té tres cares, en una hi ha la indicació del terme de Torrefeta, en l'altra la de Guissona i en l'altra la de Nial"*.

BIBLIOGRAFIA

– *Arxiu fotogràfic de Joan Plàcid Sala*. Torrefeta.
 – CAMPS, Eduard - SANTAELÀRIA, Joan, *Guissona*. Barcelona 1982, p. 127